

Сейіл ҚОЖАТАЙ, марафоншы:

ЖҮГІРУ – ЕҢ ЖАҚСЫ СПОРТ

1 СӘУІР – ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰСТАР КҮНІ

1 сәуір – халықаралық құстар күні өкенін көпшілік біле бермеуі мүмкін. Бұл күнді адамзат құстарды қорғап, жойылып кету алдында тұрған құс түріне қамқорлық танытуы керек. Мәселен, өлімізде құстардың 31 отрядқа топтасатын 8000-нан аса түрі бар. Олардың ішінде бес санатқа жататын құстар жойылып кету алдында тұр. Сондықтан бұл күннің маңызы жоғары.

ҚҰС БАҒУДЫҢ ДӘЗЗАТЫ

Айгүл ӘЛІШЕРОВА

Жүгіруден әлемді бағындырған Марат Жыланбаевтың жолын таңдап, жүгіруді серік еткен әуесқой спортшылардың қатары бүгінде біршамаға артқан. Дегенмен жүгіру көпшілікке оңай болғанымен мыңдаған шақырымды бағындыру өкінішті біріне бұйыра бермейтін бақ. Мыңдаған шақырымды артқа тастап, марафонға қатысуға асығатындардың бірі – жерлесіміз Сейіл Қожатай. Соңғы үш жылдан бері тұрақты қатысушыға айналған Сейілден марафонның жай-жапсарын сұраған едік

Ерасыл ШӨРІБЕК

– Сейіл, елдегі марафоншылардың арасынан жиі кездестіреміз. Жалпы жөлақтардың арасына кездесіңіз келмеген шығарсыз?

– Шыны керек, әу баста марафонға қызығушылық мүлде болмады. Кездейсоқ келгенім бірімін (күліп). Жігіт болғаннан кейін құмарымыз футболға арты. Сабақтан тыс алапдоты ермек еттік. 2018 жылы ойламаған жерден Алматы марафонына топ ете қалдық. Бөлім Алматы марафонының жарнамасы жақсы болған болу керек. Бірақ осы марафонға қатысуға түрткі болған бірге оқыған досым болды. Досымның ұсынысын көрі қайтаруға ыңғайсызданып, амал жоқ, жарна төлеп, тіркеліп кеттік. Жалпы марафон екіге бөлінеді. Толық және жартылай. Толық марафон 42 шақырымды құраса, жартылай 21 км. Екі апта дайындық жүргізіп, намысқа тырысып 21 шақырымды жүгіріп өттім. Осылайша Алматы марафоны жөлақтардың қатарына қосылуымның алғашқы басталдағы болды.

– Алматы марафонының бері Сейілдің қанша шақырым жүгіргенін білесіз...

– Соңғы үш жыл ішінде 15-ке жуық марафонға қатыстым. Барлығын есептесек, 500 шақырымға жетіп жығылады. Әйгілі Марат Жыланбаев секілді 130 мың шақырым жүріп өтпесем де 500 км мен үшін жетістік. Алда әлі де бірнеше марафон күтіп тұр. Сондықтан шақырымдар әлі де көбейе түседі.

– Марафондардың арасында өзіңізге ең ауыр болғаны қайсы?

– 2019 жылы 27 қыркүйекте Шымкент қаласында өткен марафон еді. Өлі есімде 42 шақырымға яғни толық марафонға алғаш қатысуым болатын. Бір жағынан сол жылы қатты жаракат алып қалдым. Ұлттық хирургиядан ем қабылдап, толық айыпқастан 42 шақырымды бағындырдым.

– Өзге елдерде өткен марафондарға қатысып көрген боларсың?

– 2019 жылы сырт елге шығуға мүмкіндік алдым. Мамыр айында Қырғызстандағы Бишкек қаласында өткен жартылай марафонға шақырылдым. Бір қиын болғаны, көлдің етегінде жүгірген соң ылғалды ауа болды. Сәл тыныстау жөлақтар үшін қиына соқты. Сондай-ақ ұйымдастыру да біз ойлағандай жақсы болмады. Финишке жеткен кезде тағалы тиіс медальді бірер сағат тосуға тура келді. Сонымен қатар күткен медальға қолға тигенде жауы қате болды. Мұндай факторлар марафонның мәртебесін түсіреді. Еуропа марафондарына қатысушы армандайтынмын. Әсіресе Мадридтегі тарихи бай марафонға жүгіріп өту үлкен арманым еді. 2020 жылы Испанияға барудың жолын қарастырып, ұшаққа билет алып, визаға құжаттар тапсырып жүргенімде пандемия пайда болып, жоспарымның құл паршасын шығарды. Бірақ әлемдегі жағдай қалыпқа келсе, Мадридтегі марафонды қайта қолға аламын.

– Марафонның қатысу құнына тоқталсаң.

Марафоншы Сейіл бүгінге дейін жүгіруге қанша қаражат жұмсады?

– Қаражатты жұмсау марафонның қайда өтетініне байланысты. Мысалы, Алматы қаласында ұйымдастырылатын шараға тек жарнағұл төлеймін. Яғни толық марафонға – 3 мың, жартылай марафонға – 4 мың теңге. Ал сырт қалаларда өтетін шараға міндетті түрде жолақы мен жатын орнын қосылады. Сондықтан нақты қанша қаржы жұмсағаны есімде емес. Нақтысы, ақшамның дұрыс бағытта жұмсалғаны қуантады.

– Жүгірудің адам ағзасына қандай пайдасы бар және денің саулығы үшін қаншалықты жиі жүгіру керек?

– Жүгіру, ең алдымен, бүкіл ағзаның жұмысын жақсартады. Жүрек-қан тамырларынан бастап, қан айналымы, тыныс алу, бұлшық еттердің жұмысын ыңғайтады. Адамның мінез-құлқына да әсері көп, көтеріңкі көңіл күй мен күн бойы энергия сыйлайды. Жүгіру – ең қолжетімді спорт түрі. Шектеулер мен кедергілерді ысырып, дұрыс жүгірер болсаңыз, аталған спорт белгілі ауа райы мен орын тағамдайды. Дұрыс жүгірсеніз, ағза қуанады. Бірақ мөлшерінен асып, өзіңді қинап жіберуге де болмайды. Тепе-теңдік сақталуы керек.

Көгершінді халық достық пен бейбітшіліктің, татулық пен бірліктің символы, әлемді аралап хат таситын бақыт құсы ретінде еспеттейді. Ал олардың қолға үйретілген түрін халық арасында кеттер деп атайды. Аймағымызда көк кеттер, құз кеттер, дыркеттер, қоңыр кеттер, түркептер, үлкен түркептер деген түрін кездестіруге болады.

– Кеттерді асырауға деген қызығушылық бала күнінен басталған. Ержеткен соң, кеттерді асырауға білек сыбана кірістім. Міне, биыл кеттерді асырап жатқаным 40 жылдай болыпты. Қазір кеттерді бағу бұрынғыға қарағанда қиын. Жем, суынан бөлек, тұрақты түрде витамин берер қажет. Әйтпесе балапаны ұзаққа бармайды. Адамдар секілді өр кеттердің өзіндік қасиеті мен мінезі болады. Олар да біз сияқты жұптасып өмір сүріп, көбейеді. Өр жұп өз уясында балапанын өсіреді. Басқа жұптың кеттерін уясына кіргізбейді. Қыста көгершіндердің аналығы мен аталығын бөлек орына

Тауыс құсы

Рахметолла ӘЛІМОВ

Түйеқұс

Құстар – аспан әлемінің көрін кіргізуші ғажайып жаратылыстың бірі. Алла Тағала бұл ғаламды ешбір себепсіз жаратпағаны секілді құстардың да атқарар өзіндік қызметі бар.

Мұны ұққан адамзат ежелден-ақ құс асыраудың қыр-сырын үйренген. Мәселен, тауыс – жер бетіндегі ең әдемі құстың бірі. Көзінде бұл құс тек хандардың бағында сәндік үшін бағылған. Үндістанда алғаш рет қолға үйретіле бастаған. Тауысты біздің өңірде де кездіруге болады.

– Бұрын тауысты тек теледидардан ғана көретін едік. Қызығушылығым сол кезде басталған. Сұлулығымен көз тартар құс аулада емін-еркін жүрсе, керемет емес пе?! Негізінде тауыстың 25-тен астам түрі бар. Соның ішінде индиялық түрін бағуды жөн көрдім. Бұл құстың өмір сүру ұзақтығы 15 жылдан жоғары. Жылына 1 рет жұмыртқалап, құрық басады. Жас тауыс жылына 7-8 гана балапан басса, үлкеніңде 20-дан асады. Бірінші жұмыртқасын 3 жылдан кейін ғана береді. Бір қызығы, тауыс балапанды қай жерде басса, оң өңірдің ауа райына төзе алады. Тауыс та түйеауық секілді балапан кезінде арпа, бидай беріп жетілдіресің, 1 жастан асқанда шөп жей бастайды. Күтіміне қарай тауыстың салмағы 4-6 келіге

жуықтайды. Ал сұлулығына қарай бағасы да шарықтай береді. Мысалы, балапан кездегі бағасы күніне қарай 15 мыңнан басталады. Ал 1 жылдығы 30 мыңнан 80 мыңға дейін барады. Бір ерекшелігі, тауыстың дауысы басқа құстікіне ұқсамайды. Көңіл-күйі ауа райына байланысты құбылады. Күн жылы кезде қанатын кеңге жайып, біраз жерге дейін ұша алады. Ағаш бұтақтарына қонақтап ән салатын кездері де бар. Ал күн суытса, бұлар қоранын бұршында бүрісіп жатып алады. Кейбір тауыстың қауырсыны 2 метрге дейін жетсе, дене тұрқы 100-125 сантиметрден биік болады. Қырауыл тұқымдасына жататын тауыс құсы жауын жаурда немесе қатердің төнгенін сезген бойда мысықтың дауысын салып, сақтық шарасын жасайды, – дейді РАХМЕТОЛЛА ӘЛІМОВ.

Тауыс өтінен жасалған тағамдар деликатес ретінде әлемнің көптеген мейрамханасының мәзірінде кездеседі. Алғашқы дегустатор Ежелгі Рим ақсүйектері болған. Ал Ресейде мұндай өтінің бірінің рет Иван Грозный көрген екен. Тибетте тауыс еті көптеген ауруға ем әрі иммунитетті күшейтеді деп бағаланады.

ҚЫЗЫҚ ДЕРЕК

Тауыс – Мьянманың ұлттық белгісі. Тұтқында болған кезде павлиндер көбеймейді, басқа құстармен сыйбасы бермейді, бірақ тағамға қарапайым және суыққа төзімді келеді. Үндістан заңына сәйкес, павлин аулауға қатаң тыйым салынған. Оңтүстік жарты шарда Тауыс деп аталатын шоқтықалды бар. Тауыстың құйрығы керемет безендіруі, әрқандай адамдардың назарын аударды. Тауыс құсы ежелгі дәуірден бастап қолға үйретіліп, бүкіл әлемдегі ақсүйектер саябағын, үйін және бағын безендіріп келген.

Бауыржан ТҰМЫРЗАЕВ

Бүгінде МӨМС жүйесінен жеңілділер санаты азаматтар «Ool dai-24/7» мобилді қосымшасы арқылы уақытша сақтандыру мәртебесін ала алады.

мәртебесін, аймағын, ЖСН-ді көрсетіп, жеңілді санатын растайтын құжаттың тіркелуі қажет.

Бақыт Торайғыбаулы Айтпа кетейік «Ool dai-24/7» мобилді қосымшасы қолдана отырып, сақтандыру мәртебесін және медициналық сақтандырудағы телемедицина мәшелерін білуге болады.

ТҮРҒЫНДАРМЕН КЕЗДЕСТІ

Облыстық мәслихат депутаты, «Сыр үміті» жастар қауымдастығының төрағасы Мағжан Ералиев №211 қазақ орта мектебінің ауласында «Мерей» мөлтек ауданының түрғындарымен кездесті.

ТӨРТІНШІ ТОҚСАННЫҢ ТӨРТІБІ

Соңғы қаулыға сәйкес өңірдегі жалпы білім беретін мектептердегі барлық сынып оқушылары төртінші тоқсанды аралас форматта оқиды.

Инфекцияның таралу қаупін азайту мақсатында дестүрлі түрде білім алатын оқушылар 5 сағатдан тұратын дезинфекциядан өтеді.

оқитын балалардың ата-аналары енді балаларын мектептің алдында мұғалімдерге табыстайды.

болмайды. Яғни, оқушылар ыңғайлы әрі қожектілімді формада мектепке кіре алады.

ЕЛБАСЫ МЕДАЛІНІҢ ИЕГЕРІ

Аудан әкімі Мұхтар Оразбаев Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен дарынды балалар мен жастарды қолдауға бағытталған «Ел Үміті» бағдарламасы аясында анықталған «Елбасы медалі» иегерлерін арнайы қабылдады.

БАҒДАРЛАМА НАСИХАТТАЛДЫ

Бүгінде жастарға арналған мемлекеттік бағдарламалар көп. Олардың тиімділігі туралы жастар орталығы мамандары түсіндіру жұмыстарын жүргізіп келеді.

ИДЕЯ ЖАСТАР АРАСЫНДА

UI дизайнер Дәулет Ахтар жастарға креативті ойлаудың әдістерін және Trello бағдарламасы арқылы апталық, айлық, жылдық жоспар құруды үйретті.

ВОЛОНТЕРЛІКТИ ДАМУЫНҒЫҢ АЛЕУЕТИ

Қарағанды өңірінде волонтерлікті дамыту әлеуеті туралы мәселе байресми жобалық топтың (ID-group) екінші отырысында айтылды.

БІРГЕЛІК республикалық фронт-кеңесімен бірлесіп ұйымдастырылған онлайн-сессия «Волонтерліктің трендтері мен жаңа бағыттары» тақырыбына арналды.

ТАЗА ҚАЛА

Қоршаған ортаны таза ұстауға жастар да үлес қосып келеді. Мәселен, байқоңырлық жастар «Таза қала» акциясын жиі өткізуде.

ЖЕЛІНІ ДҰРЫС ҚОЛДАН

№ 64 орта мектепте «Әлеуметтік желі дұрыс қолдану» тақырыбында «AIIAQ» жастар ресурстық орталығының мамандары оқушыларға арналған жүйе өткізді.

ЖАҒДАЙ ЖАСАЛАДЫ

Солтүстік Қазақстан облысының 2021-2025 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық дамуының кешенді жоспары өңірдің инфрақұрылымын жақсартады.

«Мемлекет басшысының тапсырмасымен Үкімет Солтүстік Қазақстан облысының әкімімен бірлесіп, осы өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуының кешенді жоспарын жаңартты.

Қарағанды өңірінде волонтерлікті дамыту әлеуеті туралы мәселе байресми жобалық топтың (ID-group) екінші отырысында айтылды.

БІЛГІРЛЕР БҮЙГЕСІ

Кім білгір, кім мықты? Бұл сұрақтың жауабы орталықта өткен іс-шарада нақтыланды. Жастар орталығының ұйымдастыруымен «Білгірлер бүйгесі» логикалық сайыс өтті.

ЖАСТАР МАРАПАТТАЛДЫ

165 елордалық Елбасы медалімен марапатталды. Жастарды марапаттау рәсімі Оқушылар сарайында өтті.

қызығушылықтарыма жаңаша көзқарас байла болды. Ең бастысы, мемлекет басшының тапсырмасын орындауға бағытталған идеялық және жария жандар, – деді өз әсерімен бөліскен жоба қатысушысы Жарас Жөнұсов.

рәулет айтатын» – деді жоба қатысушысы Алтынбек Әбілда. Ата-аналар да өз әсерімен бөлісті.

Дөнер ортилығын ашқан – Ақманар

Балаңызға өскенде кім боласыз деп сұрап көріңізі. “Бизнесмен” боламын деп жауап бөруі асте мүмкін. Себебі бүгінде кәсіпкерлік – бірден-бір табыс көзі. Кәсібін дөңгелетіп отырған жастарға қарап, бір марқайып қаласыз. Оның үстіне қол қусырып қарап отыратындар аз ғой. Сонымен қатар “қандай кәсіппен айналысамын?” деп те көп ойланбайсыз. “Кәсіпкерлік және туризм басқармасы” мамандары қай бағытта, қандай кәсіппен айналысу жөнінде кеңес береді. Сондай-ақ жобаның сәтті қорғалуына жол сілтейді. Бүгінде орталықтың көмегімен кәсібін кеңейтіп жатқандар көп. Соның бірі – Ақманар Жұманзар.

Қазіргі таңда ыстық тамақтан көрі фасфуд өнімдеріне сұраныс артты. Мұны байқаған Ақманар дереу іске кірісті. Осылайша Шиелде лаваш өнімін қолға алған алғашқы кәсіпкер атанды. Ауданға қарасты Бәйбітөк ауылының тұрғыны Ақманар 508 мың қайтарымсыз грант ұтып алып, қаржыға лаваш жасайтын аппаратпен қажетті заттарды сатып алды. Сөйтіп жұмысыз жастарды жұмысқа тартып, кәсіпкерлік саласының көкжиегін кеңейтті. – Жастар үшін ата-анаға қарап отыратын уақыт өтіп кетті. Енді бәрі болашағына ден қойып, бір кәсіпті қолға алуды көздейді. Мен де кәсіпкер атануға ниет білдірдім. Жасым – 25-те. Өздігіме әрекет етіп, алға қарай талпындым. Қазір табысым жаман емес. Табыстар да жиі түсіп жатыр. Сондықтан арнайы аппараттың көмегімен жұмысым жеңілдеді, – дейді бізбен телефон арқылы тілдескен кейіпкеріміз. Ақманар Нұр-Сұлтан қаласында азық-түлік өнімдерінің технологиясы мамандығы бойынша білім алған. Оқуын тамамдаған соң Алматы қаласындағы Қазақ тағамтану академиясында үш жарым жылға жуық уақыт жұмыс істеп, үздіксіз іздесті, тынымсыз тіршілік үстінде жүріп кәсіп бастауды қолға алды. – Студент шағымда білімдіміз жетілдіру әрі тәжірибе алмасу үшін Арменияға барғаным бар. Сол жақта сүт және ұн өнімдерінен дайындалатын тағамдар туралы толығырақ зерттедім. Өздеріңіз білесіздер, көпшілік қазіргі таңда шаурма, сандвич, дөнер, яғни жеңіл дайындалатын тағамдарға құмар. Түсік үзілген де көбінесе фасфудқа қарай жүгереді. Яғни бұл жеңіл әрі тез дайындалатын тағамдар өтімді деген сөз. Сондықтан мен лаваш дайындауға тандалдым, – дейді сәт кәсіпкер.

Алғашқыда қай істе болсын қиындық болатыны белгілі. Біздің кейіпкеріміз де қажетті құралдарды алғаннан кейін дөңгелек тапсырыс қабылдай алмаған. Себебі аппаратсыз іске кірісуге уақыт тапшы. Сондықтан кейбір келісімшарттармен келісе алмаған. Ессесіне мемлекет тарапынан берілетін гранттың көмегімен қиын күндерді артта қалдырды. – 2019 жылы қолдан 30 лаваш дайындап, аудандығы Фасфуд дайындайтын орындарға апарып көрсеттім. Ұнап жатса, тапсырыс аламын деген оймен, кенттегі «Дәмді» асхана желісіне он данасын беріп едім. тұрақты шартқа отыратынын айтты. Келісім бойынша күніне 500 дана әкелі отыруымды сұрады. Бірақ бір күннің ішінде 350 дана ғана дайындауға үлгердім. Ал қазір аппараттың көмегімен 500 дана лавашты 5 сағатта дайындай аламын. Мемлекеттен ұтып алған грантты маған үлкен көмек болды, – дейді А.Қолдасқызы.

Бүгінде үйінің жанынан шағын цех ашып, өз ісін дөңгелетіп отырған кәсіпкердің ісі едәуір дамыған. Қазіргі таңда екі «Дөнер» орталығын ашып, оны кеңейтіп бір бөлек. Лаваш өнімін жасау бір бөлек. Бұл көп уақыты талап ететін үлкен іс. Ал қиындықтан қорықпай, небәрі 25 жасында кәсіпкер отыратынын армысыз әлі талай білкіше шығар.

Бүгінде үйінің жанынан шағын цех ашып, өз ісін дөңгелетіп отырған кәсіпкердің ісі едәуір дамыған. Қазіргі таңда екі «Дөнер» орталығын ашып, оны кеңейтіп бір бөлек. Лаваш өнімін жасау бір бөлек. Бұл көп уақыты талап ететін үлкен іс. Ал қиындықтан қорықпай, небәрі 25 жасында кәсіпкер отыратынын армысыз әлі талай білкіше шығар.

2 МЫҢНАН АСТАМ ЖАҢА ЖҰМЫС ОРНЫ АШЫЛДЫ

Жаңақорғанда өткен жылы 2165 жаңа жұмыс орны ашылды. Оның 1836-ы тұрақты. Биыл тағы 2087 жаңа жұмыс орнын ашу көзделуде. Бұл туралы өңірлік коммуникациялар орталығында өткен брифингте Руслан Рүстемұлы мәлімдеді. «Еңбегі мемлекеттік бағдарламасы аясында іске ашуға ниетті азаматтарға Жаңақорған аграрлы-техникалық колледжге 3 айлық қысқа мерзімді курсқа жолдама берілді. Оның тұрақты жұмысқа орналасқандары – 47, жеке кәсіпкерлігін ашқандар саны – 15. Ал «Бастау-Бизнес» жобасына 300 адамға жолдама берілді. «Жаңа бизнес идеяларды жүзеге асыру үшін берілетін мемлекеттік гранттың – 358,0 миллион теңге қаржы қаралып, 649 адамға грант берілді. Бұған қоса, «Ауыл шаруашылығын қаржылай қолдау қоры» акционерлік қоғамы арқылы 416,3 миллион теңге қаржы бөлініп, 111 адамға және «Өңірлік инвестициялық орталығы» арқылы 7 адамға 18 млн теңге, барлығы 118 кәсіпкерге несиелер берілді, – деді Жаңақорған ауданының әкімі Руслан Рүстемұлы. Әлеуметтік жұмыс орындарын құруға 61,4 миллион теңге қаржы қаралып, 56 мекемеге 171 адам жұмысқа жолданды. Оның 150-і тұрақты жұмысқа орналасты.

188,2 МЫҢ ГЕКТАРҒА ЕГІН ЕГІЛЕДІ

Биыл облыс бойынша 188,2 мың гектарға егіс егіледі. Оның ішінде дөңді дақылдар 96,6 мың майлы дақылдар 6,7 мың, мал азықтық дақылдар 66,4 мың, картоп, көкөніс, бақша 18,5 мың гектарды құрайды. Негізгі дақыл күріштің көлемі 84,4 мың гектар.

Сондай-ақ артарпапандыру бағытында сая дақылын 98 гектарға, қант құмайын 40 гектарға және 66 гектарға жеміс-жидек, жүйзім отырғызылды.

Облыс аумағында ауа-райының күрт өзгеруіне байланысты көктемді дала және егін егу жұмыстарын сап кешігіп бастадық. Бүгінде мақсары, жаздық және күздік бидайды егіп жатырмыз. Ал күріш дақылын егу сәуір айының 22-сінен басталады. Сондай-ақ биыл су үнемдеу технологиясын қолдану арқылы ауыл шаруашылығы деңгейлерін егуді де жоспарлап отырмыз. Алда тамшылатып суару әдісімен жоспарланған 3 мың гектарға қызанақ, жанбырлатып суару әдісімен – 87 гектарға жүгері және 10 мың гектарға жоңышқа егуді бастамастық, – деді облыстық ауыл шаруашылығы басқармасының басшысы Шахмардан Қойшыбаев.

Айта кетейік, қазіргі таңда егістікке қажетті тұрмыдық материалдар толық қамтамасыз етілді. Сондай-ақ минералды тыңайтқыштар бойынша қажетті 61,8 мың тоннамын 45,2 мың тоннасы және қажетті 78 мың литр гербицидтерді 15 мың тоннасы сатып алынды. Ал ауылшаруашылық құрылымдары бойынша «ҚазАгроҚаржы» АҚ-ы арқылы жыл бойынан бері 122,9 млн теңгеге 8 трактор, 1 жатқа, 2 дөңгешік, 6 басқа арнайы техника алынды.

Жалпы, бүгінде барлық аудандар мен Қызылорда қаласының су шаруашылығы нысандары егін науынана дайын. Оның ішінде шаруашылықаралық каналдар мен ішкі каналдар 70 пайыз тазаланған, насос қондырғылар мен гидробөктер жеңілді.

СЫРДАРИЯДА ҮН ЗАУЫТЫ АШЫЛАДЫ

Теренөзек кентінде үн шығаратын зауыт салынды. Жұба құны – 80 млн теңге. Тәулігіне 60 тонна үн өндіреді. Жобаны «Аққұм» серіктестігі жүзеге асырды. Қазіргі таңда құрылыс жұмыстары толығымен аяқталған.

Шизаат Құстанай облысынан әкелінгені. Жалпы өткен жылы ауданда мемлекеттік бағдарламалар арқылы өз кәсібін дөңгелетуге ниетті азаматтардың 538 жобасы қолдау тапты. Ал биыл облыстың экономикалық даму жоспарына қосылған Жол картасына аудандан 6 жоба енгізілген. Оның ішінде «Күріш ақтап, тазалайтын және ішкі пастерленген сүт зауыттарын іске қосу, жылжымайтын және бау-бақша сақтайтын қойма салу» жобасы бар. Жаңадан 33 жұмыс орны ашылды. Бүгінде бұл жобаның күріш тазалайтын цехы іске қосылды.

Аудан бойынша шағын және орта бизнес өкілдерінің саны 10,9 пайызға, ал нақты жұмыс жасайтын субъекті саны 10,2 пайызға артты. Экономиканы өркендетудің бірден-бір жолы кәсіпкерлікті дамыту екені белгілі. Қазіргі нарықтық экономика кезеңінде өнімдізе кәсіп ашуға мол мүмкіндіктер жасалады, – деді Сырдария ауданының әкімі Талғат Дүйсебаев.

Биыл «Қуаттылығы жылына 630 тонна күріш ақтау цехының құрылысын салу» жобасы иудирландыру қарта-сына енгізілді. Құны 150 млн теңгені құрайтын жоба жүзеге асса, алына 70 тонна күріш ақталып, 25 жаңа жұмыс орны ашылды деп күтілуде.

НАУБАЙХАНАШЫ ҚАЖЫМУҚАН

Үй шаруашылығы мен өз мәзірі қыз-келіншектердің жұмысы сияқты көрінгенмен наубайхана ісін дөңгелетіп отырған жігіттер баршылық. Соның бірі – Қажымұқан Мешітбай.

Жас кәсіпкерлерге берілетін “Бастау-Бизнес” бағдарламасының игілігін біздің кейіпкеріміз де көріп отыр. Мемлекеттен берілген қайтарымсыз грант негізінде бүгінде бірнеше адамды жұмыспен, тұрғындарды ыстық нанмен қамтып отыр.

– Наубайхана ашу ісі бұрыннан ойымда жүрген. Қайтарымсыз грант берілгені деген бойда қатысуға өтініш білдірдім. Жобамды сәтті қорғап, қаржыға қол жеткіздім. Бүгінде тұрғындарды ыстық тамақпен қамтып отырмыз. Болашақта әлі де көптеген жоспарларым бар. Наубайхана ісінің маған қиындығы жоқ. Сондықтан бұл қыздардың жұмысы дегенге мән бермеймін, – дейді кәсіпкер.

Иә, осы уақытқа дейін асты дәмді дайындайтын қаншама аспазшыны көзкіттірдік. Дәмі тіл үйретін тағамды істеу жігіттер үшін ешқандай қиындық тудырмайды. “Қазіргі таңда қажетті нәрсені алғамыздан іздей салуға болады. Сөйтіп үйірініп кетуге мүмкіндік бар, – дейді ол бізбен сөйлескенде.

«Кәсібіне қарай – нәсібі» демейші, алғашымызда кәсіп кезін тауып, шағын бизнесің дөңгелетіп отырғандар саны күннен күнге артып келеді. Мемлекет қолдауына сүйенген 27 жастағы кәсіпкер әлі де көп жоспарларының бар екенін әңгіме барысында айтып өтті.

– “Нан бар жерде береке бар” деген сөз бар ғой қазақта. Міне, біздің өмірімізге қажетті ең басты дүние – нан. “Нан қиқымын шашпандар” деген түсінікпен өскеніміз рас. Осы сөз бізге нәрзіне құрметтеуді үйретті. Осыдан кейін де нан бар жерде берекеңің болатынын түсіндік. “Адамды көрмейтін еңбек” деген тұркіті ұстанып келеміз. Қазіргі таңда, шүір, наубайхана жұмысы нәтиже береді.

Кәсіпті осыдан екі жыл бұрын бастадым. Мектепте оқып жүргенде ата-анамның наубайханасы болған. Сонда жұмыс істедік. Наубайхананы көріп келе жатқан осы осы кәсіпте бағымды сынап көрдім. 2019 жылы “Атамекен кәсіпкерлер палатасына тіркеліп, 550 мың грант алдым. Ал ол қаржыға пеш сатып алдым. Бөлке нан, қара нан, тандыр нан өндірілді. Ал тәтті тоқаштар тапсырыс бойынша жасалады.

Күндізгі ауысымда төрт адам, түнгі ауысымда үш адам бар. Жүргізушінің қорында 8 адамды жұмыспен қамтамасыз етеміз. Қамыр араластыратын қалпаптарды өз қаражаттыма сатып алдым. Наубайхана жұмысы әріне қиын. Нанның сапасы, санитарлық қызметі барлығы үлкен жауапкершілік. Жарықтың өшіп қалуы да бізге үлкен кедергі келтіреді. Бірақ қиын екен деп қолды бір сілтеп, оңай істің табылмасы анық. Осының бәрін жеңсек, наубайханың үшін үлкенітеміз деген жоспар бар. Наубайхананы ішкі жұмыстарымен тікелей анам айналысады. Анам бұл жұмысты жақсы меңгергендіктен технология күзметін атқарады. Бір күнде 2000-ға жуық нан пісіріледі. Әр жұма сайын күндерде ыстық нан таратып тұрамыз, – дейді Қажымұқан Ғалымжанұлы.

Ең көбек еткенге бақыт та басын иеді. Өлем тек еңбекпен ғана жасарып, жаңғырады.

Бетті дайындаған: М.КЕНЖЕҒҰЛОВА

МАМАН МІНБЕРІ

Азамат СЕРІКҰЛЫ, қала тұрғыны: Сұрақ: Мемлекеттік сатып алуда мән берілуі керек 4% дегеніміз не?

Жыл басталғанды да 3 ай өтті. Сатып алу саласындағы өзгерістерге сәй «4 пайыз» ұғымы пайда болды. Соңғы кезде кәсіпкерлерден түсетін сұраулардың басым бөлігі осы 4 пайызға қатысты болып отыр. Түсініксіз жатқан азаматтар да бар. Мемлекеттік сатып алуға қатысты сұрақтарға Қызылорда облысы кәсіпкерлер палатасының сатып алу саласындағы сарапшысы Әуерім Рахымжанова жауап береді.

Жауап: Мемлекеттік сатып алулардың қағдасында егер мемлекеттік сатып алуға, яғни лоттың бөлігін сомасы жылдық көлемі тауарларда 4000 АЕК (айлық есептік көрсеткіш), жұмыстарда 20 000 АЕК, көрсетілген қызметтерде 8 000 АЕК-тен асатын болса конкурс (аукцион) тәсілімен қатысатын әлеуетті өнім берушілерге қаржылық тұрақтылық түрінде білкітптік талабы қойылады.

Кәсіпкердің, яғни әлеуетті өнім берушінің қаржылық жағдайын мемлекеттік кірістер органдарының кірістер, төленген салықтар, негізгі құралдар, еңбекке тәуел қоры секілді мәліметтері негізінде веб-портал автоматты түрде айқындайды.

Бүгінгі материалда біз жоғарыда айтылған ақпараттардың ішіндегі ең негізгі атап өтілуі керек талап – билығы енгізілген өзгеріс, төленген салықтардың көрсеткіші жоғары болса, сұрақ болмауына қатысты айтылғасы.

Төленген салық көрсеткіші дегеніміз – мемлекеттік кірістер органдың ақпараттық жүйе деректері бойынша, өткен жылдың алдындағы 3 жылдың, яғни мысал үшін алатын болсақ, көкі 2020 жылдың алдындағы үш жыл – 2017-2019 жылдар кезінде кәсіпкердің кіріс сомасына төленген салығының проценттік қатынасы.

Аса мән беретін тұс та осы. Конкурсқа құжаттамалық талаптардан өткізілген әлеуетті өнім берушінің жеңімпаз болуына бірден бір әсер ететін өлшемшарттардың бірі – төленген салық көрсеткіші. Осылайша, хәй әлеуетті өнім берушінің көрсеткіші жоғары болса, сұрақ кәсіпкер жеңімпаз болуы әбден мүмкін және бір айта кететін жайт, мемлекеттік сатып алу қағдасының талабына сәйкес, егер әлеуетті өнім берушінің төленген салық көрсеткіші 4%-дан жоғары болған жағдайда, веб-портал автоматты түрде әрбір 0,1 асатын пайыз үшін 0,1% мөлшерінде, бірақ 3%-дан аспайтын шартты жеңілдік береді.

Айта кету керек, билығы төленген салық көрсеткіші 3%-дан кем болмауы керек болатын. Сол себепті әлеуетті өнім берушілерден веб-порталдағы мемлекеттік кірістер органдың ақпараттық жүйе деректері мән беруді сұраймыз. Егер әлеуетті өнім беруші қосымша салық есептілігін табыс еткен және салығы төленген жағдайда оның қаржылық орнықтылық көрсеткіші және төленген салығы өзгерді. Кәсіпкерлерді мемлекеттік кірістер органдың мәліметтерін веб-порталда жанұртру мемлекеттік кірістер органдары енгізген өзгерістердің тұрақтылығына назар аудару керек.

Көз көлген қоғамның тарихи дамуы мен өркендеуі сол елдің өнері мен мәдениетіне тікелей байланысты. Оған дүниежүзілік деңгейде көңілен танымал біртұр туындылары мен өз Отанын әлемге паш еткен Леонардо да Винчи, Микеланджело, Пабло Пикассо, Ә.Қастеев сынды т.б. құдіретті өнер иелерінің хас шеберлігі мен даңқы дәлел. Сондықтан өз халқының өмір тарихын, салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын зерттеп, үйренудің маңызы зор. “Ел болам десең, бесіңді түзе” деген нақыл сөзді Мұхтар Әуезовтей ғұлама текке айтпаса көрек. Ең алдымен “Суретші деген кім?”, “Қазақстандағы бейнелеу өнері” деген тақырыптарға жауап іздесек.

КАРТИНА ӨНЕРІ

Қ.Телжанов, М.Кенбаев, С.Мәмбеев, Ә.Жүсіпов, С.Романов, А.Степанов, К.Шахметов, Ү.Әжиев, т.б. суретшілердің тақырыптық картиналары үлкен үлес қосты.

Ауыл тақырыбы көптеген Қазақстан суретшілерінің назарында болып, әсіресе, шығармашылық жолын 60-70-жылдары бастаған шеберлердің ең басты тақырыбына айналды. С.Айтбаев, Ш.Сариев, Ш.Тогызбаев, Ә.Садыханов, О.Нұржумаев, А.Ақанәев шығармаларына өзіндік дүниетаным, өмірді көң көлемде тани білу, символикаға құштарлық тән болды.

Осындай терең тарихи бар теңдесі жоқ туындылар біздің облысымызда да жетерлік. Олар 2014 жылдан жұмысын бастаған көркемсурет галереясына сақталып, галерея ғимараты XIX ғасырдың аяғында салынған және ол уақытта облыстық әскери комиссариаттың шақыру пункт болған. 200 жылдық тарихы бар ғимараттың сырты көрінісі алыстан бейне бір картина секілді көз тартады. Галереяда Қазақстанның белгілі суретшілерінің 300-ге тарта туындысы сақталған. Бір ерекшелігі, картиналар бұрын-соңды еш жерде көрсетілмеген, жарияланбаған. Оның қатарында Ә.Қастеевтің 1960 жылы салынған «Бүркітші», Ғ.Ысмайлованың «Возращение на Родину», О.Кужеленованың «Сара Есова»,

В.Күзенқовтың «Ж.Жабаев пен Т.Ізтілеуов», А.Ғалымбаеваның «Шолпан Жандарбекова», Н.Нұрмухамедовтың «У базар» атты керемет еңбектерімен қатар, авторы белгісіз А.Құнанбаевтың портреті де бар. Сонымен қатар Қ.Әзірков, А.Кенешбаев, Р.Шегебаев, М.Үмбетов секілді жергілікті суретшілер туындылары қойылған.

2019 жылы галереяға қылқалам шебері Салихитдин Айтбаевтың есімі берілді. С.Айтбаев – өскімдемеші, суретші. Қазақстанның еңбек сіңірген өнер қайраткері, Ленин комсомолы сыйлығының лауреаты, КРО Суретшілер Одағының мүшесі. Оның «Шопандар демалысы», «Бақыт» картиналары – қазақ бейнелеу өнерінің зор табысы. «Ә Әлімжанов», «Ана», «Әке», «Шопан», «Абай» портреттерін, ортағасырлық Хиваның сәулет ескерткіштеріне арналған жұмыстар сериясын жасады.

Көркемсурет галереясының занынан қатысушының көркемдік талғамын дамытатын, баланың өз ойын еркін бере алатын, эмоциялық-сәздік әлемін дамытатын ИЗО студия құрылып ашылып, жұмыс жасауда. Ойынды әлемде өмірдегі таныл қылқалам және қолөнер шеберлерінің туындыларынан көрме, семинар, байқау, шеберлік дәрістері, мерекелік іс-шаралар ұйымдастырылып, халық назарына ұсынылуда.

Ең қызығы, халықаралық, республикалық деңгейде ұйымдастырылған байқауларда кей суретшілер өз туындыларын галереяға сыйға тартады екен. Солардың бірі 2019 жылы өткізілген «Аға ұрпақ өнері – жастарға аманат» атты халықаралық суретшілер симпозиумында салынып, сыйға берілген – Нұрлан Шілібаевтың «Дала натюрморты» картинасы.

Суретші-педагог Нұрлан Шілібаев еліміздегі ең танымал тұлғалардың бірі. Суретшінің әрбір шығармасы жаңа мазмұнға құрылып, бірін-бірі толықтыра түскен бірнеше композициялық көріністі жұлпата, шығарма түйінін беруден ерекшеленеді. Суретші өзегі тың, әсемдік көріністерінің өрсі биік, суреттерінде бабалар дәстүрін бәр алған өмір ірімдерін тілге тиек етеді. Жоғарыда аталған туындының да ерекшелігі, идеялық мазмұны ұлттық салт-дәстүрге негізделген, онда ұлттық сахна мен өмірлік құбылыстар символдық бейнелермен астынып жатады. Бұл шығармадан көрінетіні – күнделікті көшпенді өмірдің тұрмыстық қолданбалы бұйымдары. Мұнымен қоса қылқалам иесінің асқан шеберлігін салынып, терең ойлы, мағынаға бай «Сырдария», «Көркіт кешені», «Дария жағалауы» атты эскиздер мен суреттері өңірміздің галерея қорына қосылды.

Сөз соңында картиналарды тамашалаудың пайдасы туралы айта көтсек. Суретші шығармаларымен танысу ойыңызды у-шудан бір мезетке алыстатып, ойлау жүзіндегі дамытатын таптырмас демалыс орны дер едік. Қаламызда орналасқан мұражай мен галерея ғимараттарына көбіне қала қонақтары аялғандығын жасырып қайтпай. Мұндай ғимараттың бар екенін білмейтін жандар да арамдыстан табылады. «Әрбір туынды – ол бір әлем» дегендей, көрмеге қойылған шығармалардың философиялық мағынасын бір мақаладан ашып көрсету мүмкін емес. КГ.Юнгтің: «Шығармашылықпен айналысатын әрбір адам жұмбақ, көптеген галандар құпиясын ашуға тырысқанымен, оны толқандық біле алмас» деген сөздермен келісетуе болмас, сондықтан қарапайым адамдар көрмеге туындылармен көзбе-көз танысып өзбені жеткізе алмас әресе алуға кене берер едік.

Жансая ТІЛЕУ

Мәңгілік жасөспірім Фредерик Бурден хабар-ошарсыз кеткен баланың кейінде жарты Еуропаны аралап, тіпті мұхитты да кездерісіз кесіп өтті.

Испанияның Линарес қаласының полициясына 1997 жылдың 7 қазанында қорқырған суретшінің «Салеметсіз бе! Мұнда телефон қабынасынан хабарласып тұрған турист еді. Мен мұнда 14-15 жастағы жоғалған жасөспірімді көріп тұрмын және ол қорқып тұрған секілді. Сіздер кемектесе аласыздар ма?» – деді де телефон тұтқасын қоя салды.

Ойға орнына келген тәртіп сашқалары қонырау шалушының орнын сипап қалады, бірақ олар кең шалбар және қалпақ киген баланы тапты. Өзінің кім екенін және қайдан келгенін айтпай келмеген жасөспірімді балалар үйінің қызметкерлері ғана сөйлетуге алыпты. Ол үш жарым жыл бұрын АҚШ-тың Техас штатында жоғалған Николас Баркли болып шықты.

Табылған бала жайында ата-анасына, сонымен қатар Испаниядағы полициясына хабарланды. Бірақ ФБР 13 жасында жоғалып кеткен бозбала жөнінде толығырақ дерек жинағысы келеді.

«Әдетте, бірнеше жыл өткеннен кейін жоғалған адамды табу өте қиын. Олардың суретін табуында да алу өте сирек кездеседі» – дейді ФБР агент Нэнси Фишер британдық деректі фильмге берген сұхбатында.

Барклидің сөзінде, ол туыстарымен келісіп калып, үйінен қашып кеткен. Ата-анасына деген өкпесін ұмыту үшін Баскетбол ойынауа барған оны екі жігіт ұрлап кетті-міс.

«Мен мұхит арқылы әскери формадағы адамдар ұшақпен алып кетті. Мен қайда келгенімді түсіне алдым. Ол жерде менен де басқа балалар болды. Бізді ұрып-соғып құлдыққа салды. Мен ол жерде көп қорлық көрдім. – деп бейлздене Барклиге иланып қалғандар көп еді.

Басына түскен көк жалпы қыстыра айтан Барклиге иланбаған азыды бірі көніп агент Нэнси Фишер еді. Ол мұндай қорлықтан құтқаруға қыстыра оған емесін, бірақ өзін Баркли деп таныстырған жанын өз ролін сенімді сомдал отырдан мүлдем басқа бйреу екенін айтып, табылғанды отырған алады.

Көпті көрген Фишер келіспеген еді. Өйткені жоғалған бала рөлінде 90 жылдардағы ең танымал алаяқтардың бірі Фредерик Бурден болатын.

АЛАЯҚТЫҢ БАЛА КҮНІ

Бурден отбасында қалаулы бала емес еді. Анасы құрсағына біткен баламен жарық дүниеге әкелісіп келмеген екен. Дүние есігін ашып, ес білгенше шешесі мен туыстарының салпын қабағын сезінген есті.

Бәрі маған әрдайым жиіркенішпен қарайтын. Бала күшімен маған қамор болатын отбасы болса деп армандайтмын. Өйткені менде балалық шақ болмады» – дейді Бурден жазбаларының бірінде.

Бурден тұрғын жігіт емес еді. Мектеп қабырғасында Бурденмен таныма болған бала ара-тұра мұғалімдермен де жаға ұстаып қалатын. Тығым көрмей өскен тентек ұрпақ жасауда да кетері емес-тін. Осының салдарынан 12 жастағы Бурден қиын жағдайлардағы арнайы мектепке аударырылды. Осы мектепте оқуының алғашқы алпысын үйрене бастады. Аналық мектептен қашып кетіп, өміс жоғалтқан бала кейіні керемет жазбаларының бірінде.

сомдайтын ол өзін іздегендерді өзігерге салып қоятын.

Балалар үйінен шыққан кезде 17 жасқа жігіт атасының үйіне оралмай, Парижге барды. Сол жерде ол алғашқы бетпердесін киіп дәуде болды. Ол полицияға хабарласып, өзін британдық жасөспірім Джимми Сейл деп атады. Алаяқ өзі армандаған Англияға барғысы келді. Полиция Бурденнің ағылшын тілінде сөйлемейтінін және оның алаяқтығын біліп, оны үйіне қайтарды. Бурден жасөспірімдердің мінез-құлқы техникасын меңгеріп үлгерген еді. АҚШ-тағы ғажайып саларына дейін Бурден ондаған түрлі балалар бейнесінде Франция, Бельгия, Англия, Ирландия, Италия және Еуропаның басқа елдерінде көптеген балалар үйінде болып үлгерді. Осы уақыт ішінде ол ағылшын тілін жазып меңгеріп те алды.

Оны Линарес қаласында өзін көлбетін басынан ойластырып қойған. Оны осы мынандай еді. Испанияның полиция қызметкері ретінде бұл АҚШ-тың ірі қалаларының полиция бөлімшелеріне хабарласып, американдық бала табылғанын және оның тұр келбетін имитациясына салып, ойдан құрастырып айта бастады.

Өрине, оның ойдан құрастырылған бағдары бойынша балалар табылмады. Елестен адам жасауға құныға кіріскен ол 1994 жылы Сан-Антонио қаласында 13 жастағы Николас Баркли деген бала жоғалғанын білді. Бурден бірден Николостың ерекше белгілерін жіберуін сұрады. Ол кезде техниканың дами қоймаған көз болатын. Факс арқылы келген суретте жоғалған баланың түрі айтарлықтай таза емес еді. Соны өз ыңғайына пайдаланған Бурден өз уақыт ішінде Николос Баркли болып шыға келді.

ЕЛЕС ТҮТҚЫНДА

Испаниядан кеткен хабар жоғалған американдық өлкесі мен анысын абыржытып-ақ тастады. Әсіресе өлкесі қарашай бауырының мұхит асып, Испания мемлекетінен қалай шыққанын түсінбеді.

Кездесуде ол Бурденнен Николосы көргендігі болды. «Мен сені жазып бергенім деген сөз Николосың өз дәуісымен айтылғанына сенімді болды.

КРИМИНАЛ

ТЕЛЕВИОН АДАМ

«Мен оның басын дуалап алдым. – деп еске алады Бурден. Кейінірек мен бұл спектакльді тоқтатқым келмеді. Ешқандай ақшасыз және визасыз мұхит асып, Николостың өмірі мен туласын ұрлап алғанымды түсіндім. Мен қарапайым американдық мектеп бардым. Бұл – менің американдық арманымның басы еді, өмірмізді қайта бастап, табысқа көз жеткізім келді» – дейді Бурден жазбасында.

Алаяқтың мазасын алған жалғыз нәрсе ол Николостың табылуы болатын. Шың Николос табылса, бұл арманы күлге айналатынын түсінді. Жаңа отбасында оның, шынында, Николос екеніне ешкімнің күмәні болмады. Бірақ бірде қонаққа келген тұса ағасы Джейсон оның айтқан сөзінен күмәнді бірнәрсені байқап қалады. Бірақ қуанышта жүрген отбасының көңілі түсірсіз келмегендіктен оны көп қазбамай қоя салады.

Жалаң Николосы телешоуларға шақыра бастады. Ол қызықтай газет пен журналдарға сұхбат та берді. Өйткені шынайы Николос екенін барлығына дәлелдегі келді. Бірақ «Көп жұрттан түлірің алдырады» дегендей сол телешоулардың бірінде Чарли Паркер есімді детектив оның құлғанын Николостан бөлек екенін байқап қалады. ФБР агент Нэнси Фишердің жанына қоныса қалады. Бірақ қуанышта жүрген отбасының көңілі түсірсіз келмегендіктен оны көп қазбамай қоя салады.

Нэнси Фишер бұл жағдайды Николостың отбасына айтып берді. Бірақ отбасы мүшелері әсіресе әкесі «бұл жалған, менің інім осы Николос» деп дес бермеді. Фишердің жалғыз амалы қалды. Ол ДНҚ тесті еді. Бірақ туыстары бұған да көнбеді.

Беверли яки «анам» қан сараптамасын өткізуден бас тартқанда, олардың менің Николос емесімді білетінін түсіндім, – дейді Бурден кейінірек.

Кейінірек Даллархайд Бурденнің ұлынан өзгеше екенін бірден байқағанын мойындады. Бірақ Бурденге жаңы ашығандықтан ешкімге айтпады.

«Мен оны аялдым. Оның көптеген қияндықтан өтіп жеткені алаңсыз өмірін бұзғым келмеді, – деп ағынан жарылыпты.

АҚШ сотының шешімімен жалған күзгерлік жасап, алаяқтықпен тұлжұқат алғаны үшін Бурден алатын жылға сотталып, мерзімін өтеген соң туған жері Францияға жер аударылды.

«Ес білтегі әрдайым адамдар қабылдай алатын басқа бйреу болғым келетін. Ең қызығы, маған бұл әрекеттерім ұнайтын және өзімді жұлдыз санапайтынмын». Кейін ес тоқтатқан Фредерик Бурден осылай жазды.

Алаяқтың айтуынша, ол осының бәрін тек жұрттың назарын аударғысы келгендіктен жасаған.

Бүгінде бұрын жарты әлемді шарлап шыққан алаяқ Францияда тұрып жатыр, үйленген және үш бала тәрбиелеп отыр.

Аударған: Ерхан АҚЫН

СІЗ БІЛЕСІЗ БЕ?

Артықгүл Текинская

1881 жылы орыс генералы Михаил Скобелевтің әскерлері қантөгіспен түрік-меншік Гок-Теле қамалын алғанда генерал ирандының арасында жылп жүрген қиын-кейтіп түрікпен қызын тауып алды.

Мейірімді оянған генерал қызды Татьяна Михайловна деп атап, қыздың үйі фамилия етіп беріп, асыралта алды. 1882 жылы Скобелев қайтыс болған соң генералдың отбасымен бірге Мәскеуге қоныс аударған Татьяна Михайловна Текинская Ресейдің соғыс министрі Милотиннің отбасында өмірде. Ақсукейтердің балаларымен бірдей тамаша білім мен тәрбие алған Татьяна Мәскеуде Елизавета институтын білген соң Скворцов деген инженерге тұрмысқа шығып, үш бала табады. Бірақ түрікпеннің ең асау тайпасы теке-жамұрттың қызына кішенайты кезінде тастап кеткен туған жеріне деген саныншы маза бермейді. Ақыры, ол бәрін тастап, Түрікменстанға оралуды жолын тастады. Отанына келіп, ағартушылықпен айналысады, түрікпендердің сауатын ашды.

Еліг отан Артықгүл деген есім берді. Революционерлер оны сансақта тартуға әрекет жасайды. Бірақ Артықгүл жасаятқа араласпай, тек ағартушылықпен айналысады. Немересінің айтуынша, оның басты арманы түрікпен жігітінә бала табу болыпты. Орысша тәрбиеленген Артықгүлге үйленуге бағыты беретын жігіт табылмай күлдерді. Ақыры, бір келімізді жалғыз баласына үйленіп үш бала табады. Бірақ некесі баянды болмай, ажырасып кетеді.

Ол 1926 жылы сүзектен қайтыс болады. Түрікменнен талқан үш басының бірі сонғыста қаза тапса, екінші баласы азілпада өледі. Түрікменнің тұңғыш ағартушысы теке қызы Артықгүлдің қысқаша өмір жолы осындай екен...

Өмір ШЫНЫБЕКҰЛЫ

АҚШАНЫ УАҚИТКА АЛМАСТЫРЫҒАН ХАТЧИСОН

Ең алғаш Инкрузес компаниясының негізін Майкл Хатчисон қалады. Оның уақыттары Тони Роббинс компаниясының бүкіл әлемдік сату және маркетинг бойынша вице-президенті (1987-1994), «Speaking Mastery», «Stop It!» және «Profites in Persistence» бестселлерлерінің авторы Майкл бір қаладан екінші қалаға тренинг жүргізеді. Оның кеңілді болмысына, жарқын дауысына таң қалған қала тұрғындары одан «Сіз қалай шаршамасыз?» деп жиі сұрайды. Сондағы Майклдың жауабы тым қарапайым. «Мен лайнермен жүргенді жақсы көремін. Лайнерде барлық жағдай жасалған, тәулік бойы тамақ дайын, көз келген сәтте суға да түсуге болады. Онда кітапхана, спортзал қызметі де қамтамасыз етілген. Егер мен пойыз немесе ұшақпен жүрсем көп уақытымды жоғалтамын. Ал лайнерде демалып та, жұмыс істеп те үлгеремін» дейді бас атқарушы директор. Кейін Адамдардың лайнер бағасы қымбат екенін айтып шағымданыпты есіне түскен ол достарына былай дейді: «Планетаның түпкір-түпкіріндегі барлық адамның арманы – жер көріп, ел аралау. Неге біз осы лайнер арқылы адамдардың круизбен төрт-бес мемлекетті көретін сәтін қалаймыз? Көрінудің мүмкіндік жасамаймыз?». Осыдан соң ол өзінің серіктестері Фрэнк Кодина, Брюс Мердок, Кеннес Хернандес, Стив Сиджелмен ақылдасып, компанияның жұмыс жоспарын 2015 жылы 15 тамызда жасап шығарды. Компания құжатары дайындауға біраз уақыт жоғалтқан олар 2016 жылдың 15 қаңтарында компания ресми түрде жұмысын бастады деп жариялайды.

Биыл круиз индустриясына бағытталған әлемдегі алғашқы және жалғыз саяхат клубының құрылғанына – бес жыл. О баста экологияға мүмкіндіктерді ұсынуға тырысқан Инкрузесті қазір «саяхатты жақсы көретін адамдардың элиталық клубы» деп те айтады. Айта кетейік, жетістікке толы арнаулы күнді компания мүшелері Қызыл теңізде жасайды. Кипрда атап өткен. Тағы бір назар аударатын жайт. Майкл Хатчисон – қайырымдылыққа ерекше көңіл бөлетін жандардың бірі. Соның бір дәлелі, компания мүшелері табысының бір пайызын дүниежүзілік теңіздер мен мұхиттарды тазалайтын компанияға аударады.

«СУ БЕТІНДЕГІ ҚОНАҚҮДІН» АРТҚЫШЫЛЫҒЫ МЕН ҚАҰПТІЛІГІ

Жоғарыда Майкл Хатчисонның лайнер арқылы ел аралайтынын айттық. Лайнер деп отырғанымыз, теңіз портындағы тасымалды қамтамасыз ететін кеме екені белгілі. Осы тұста тарихта аты қалған алып лайнер «Титаник» ойға оралтып қалады. ХХ ғасырдың басында салынған алып кеме сол заманда гимназиясы, шомылу бассейні, кітапхана, жоғары класты мейрамхана және сонді каюталарымен ерекшеленген. Осыдан-ақ Франциядағы Шербур және Ирландиядағы Квинстаунға жол салып, Батысқа қарай Нью-Йоркке аттанған лайнердің артықшылығын айтып-ақ түсінуге болады. Бірақ Британ кеме құру компаниясы «White Star Line»-ның «Олимпик» класындағы екінші кемесі орны толмас апатқа ұшырағанын әлем халқы жақсы біледі. 1912 жылы 10 сәуірде Саутгемптоннан шыққан лайнер төрт күннен соң 14 сәуірде Ньюфаундленд маңынан 375 миль жердегі айбертке соғылады. Деректерге сүйенсек, алып кемеңіз 5 қалқасына су кіріп, екі жарым сағаттан кейін егіле бөлінген. Осылайша сыйымдылығы 224 адамға қабілетін кеме өзімен бірге мыңдаған адамның өмірін мүхит түбіне ала кеткен. Дүниежүзін дүрліктірген апат Ұлыбритания мен АҚШ-тағы теңіз қауіпсіздігін жетілдіру көрегің алға тартты. Соның нәтижесінде 1914 жылы Теңіздегі Қауіпсіз Әмір туралы халықаралық конвенция қабылданды және ол бүгінге дейін қолданылып келеді.

Титаник су бетіндегі қауіпті көрсеткен бір ғана мысал. Одан бөлек мамандар су транспорты арқылы саяхаттаудың тағы бірнеше кемшін тұстарын келесідей сипаттайды. Біріншіден, круиз жалғыз өзің демалуға мүмкіндік береді. Себебі жолаушылар мен экипаж арасында өзінше арналған уақыт болмауы мүмкін. Әрі денсаулығы нашар жолаушылар үшін кемеңіз ерекшелен қозғалыста болуы да кемеңіз кері әсер етіп жатады.

Қазір де лайнер қымбат көлік түрі саналады. Бүгінде әлемдегі ең ірі лайнер Royal Caribbean-ге тиесілі «Allure of the Seas» болып есептеледі. Алып

кемеңіз атауы «Теңіз шуағы» деген мағына береді. Бұл теңіз колосының ұзындығы 362 м, ені – 66 м, ал биіктігі илден құбырдың жоғарғы шетіне дейін – 72 м. Лайнер алғаш рет 2010 жылдың 29 қаңтарында ашық теңізге шыққан. Ардада 11 жыл өтсе де, әлемдегі өзге лайнерлер жолаушылардың саны, өлшемі мен қоныстануы бойынша «Allure of the Seas»-ты басып оза алмаған.

би алаңдары, мейрамхана қызметі, бассейн тағы басқа адамдарға қажетті қызмет түрлері қарастырылған. Бұл компания элиталық клуб болғандықтан, адамдарға артық ешнәрсенің қажеті жоқ. Тіпті білімді, бай немесе іскер болу да талап етілмейді. Ал лайнердің ішкі бөлігін сипаттасақ, бәрі керемет. Сұлулығын сөзбен айтып жеткізу мүмкін емес. Ондағы бір баспалдақтың өзі бір миллион доллар тұрады, – дейді

СУ БЕТІНДЕГІ САЯХАТ

Круиз су транспорты арқылы саяхаттау кезінде бірнеше мемлекеттің төрт-бес қаласын қамтып шығу дегенді білдіреді. Әлемде саяхаттың осы түрі 1960 жылдары дами бастаған. Десек те Қазақстанда круиздік индустрия өлі күнге қолға алынбаған. Осы аптада біз су бетіндегі саяхаттың артықшылығы мен қауіптілігі және «Инкрузес» элиталық клубы ұсынған мүмкіндіктер жайлы айтуды жөн көрдік.

Кеме 16 жолаушылар палубасы және 2700 кабинамен жабдықталған. Онда шамамен 3000 адамнан тұратын команда жұмыс істейді. Үлкен лайнердің салмағы (600 мың тонна), яғни Эйфель мұнарасының салмағынан 12 есе үлкен. Оның жалпы алаңы үш футбол алаңының өлшемінен асып түседі. Лайнердің ең басты артықшылығы, кеме қоршаған ортаны ластамайды.

Ал Инкрузес компаниясы ұсынған лайнер қызметі қарапайым адамдар үшін де қолжетімді болумен ерекшеленеді.

– Орта есеппен лайнерде 4500 адам саяхатқа жиналса, бір мезгілде оған 6500 адам сияды. Кемеде

Титаник

«Инкрузес» компаниясының маркетинг директоры, саяхатшы Эльмира Әбдінбекқызы.

Осыған дейін лайнер арқылы Италия, Испания, Франция, Корсика мемлекеттерінде болған саяхатшы «Инкрузестің» жарнамасыз жұмыс істейтінін айтады. Әдетте белгілі бір компания құрылған сәтте жарнама үшін миллиондаған қаржы құяды, бірақ «Инкрузес» бұл қадамнан бас тартқан. Себебі олар адамдардың бір-біріне кеңес бере отырып, компания қызметіне шақыруды тиімді санаған екен.

Гүлмира НҰРМАНОВА, жеке кәсіпкер, «Инкрузес» компаниясының маркетинг директоры:

– Инкрузес – онлайн бизнес түрі, яғни көп келген адам үшін қолжетімді кәсіп. Мен саяхаттағанды, соның ішінде су транспорты арқылы демалғанды ұнатамын. Бірі жеке кәсіпкер болған соң, бос уақытым аз, тіпті демалыс болмайды десем артық емес. Сондықтан жылына бір рет шет мемлекетке барып демалғанды дұрыс көремін. 2019 жылы қараша айында алғаш рет «Инкрузес» арқылы Италия, Испания, Франция елдеріне круиз жасадым. Ал биыл Грецияға баруды жоспарлаған едім, алайда карантин салдарына орай бұл шешімнен уақытша бас тарттым. Жалпы коронавирус инфекциясы бізге көп кедергі келтірді, бірақ саяхаттауды қалаған адамдар өлі де өз шоттарына ай сайын қаржысын жинауда. Қазіргі таңда мен лайнер арқылы теңіз саяхаттаймын, ал жолдасым круиз үшін 550 доллар төлем жасайды. Осылайша ұлымызбен бірге отбасылық демалысты лайнер арқылы Еуропа елдерін аралаумен өткіземіз. Алдағы уақытта, яғни маусым айында Еуропаға шығу үшін 27 адам алаын-ала төлем жасап қойдық. Апта қалса, шекаралар ашылған соң саяхатқа шығамыз. Одан кейінгі круиз қазан айында, Греция, Италия, Хорватия, Түркия және 5-6 қаланы он күнде аралап шығамыз. Саяхатшылар лайнер түрін өзі таңдай алады. Үш, төрт, бес немесе жеті жұлдызды лайнер түрлері бағасына сәйкес қымбаттай береді.

Гүлмира НҰРМАНОВА

Қазір желілік жүйенің тренде тұрғаны белгілі. Бір өзің кәсіпкер ретінде саяхаттағанның бәрі асарлаптып жұмыс жасаған тиімді. Бірақ біздің елде бұл жүйе кеші дамып келеді. Ал шетелде «Инкрузес» бизнесімен көбіне ер адамдар айналысады және бұл «бизнес королі» саналады, – дейді ол.

СУ ТРАНСПОРТЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАНҒА КЕЛУІ ЖӘНЕ ТАБЫС ТАБУ ЖОЛДАРЫ

«Инкрузистің» елге келуі Сұлтан Шаймарданова өсімді қазақ қызының әлеуметтік желідегі лайнер суретіне деген қызығушылығынан басталған. Ол Instagram желісі арқылы жарнама жүргізген Мәскеудегі компания өкілдеріне хабарласып, лайнер арқылы жер шарын көркісі келетінін айтады. Осылайша табынды шешім қабылдаған Сұлтан компания қорына ай сайын 100 доллардан сала отырып, компания мүшесі атанады. Ардада біршама уақыт өткенде өзі де команда жинап бастайды. Кейін дүниежүзіндегі 156 мемлекетте ашылған компанияның үшінші борт директоры деңгейіне көтеріледі. Себебі ол осы уақыт аралығында өз командасына 5500 адамды жинаған.

– Элиталық саяхатшылар клубы «Инкрузестің» арқасында адамдар жер шарын көріп қана қоймай, қанша жерге барған сайын сауаты ашылып, ойлау қабілетін дамытады. Біздің компанияда саяхаттап жүріп, қалай табыс табуға болатыны да үйретіледі. Мен Ташкент, Қытай, Түркия, Грузияға демалысқа барып келгенде, қалтамын көп қаржы шығарып,

елге келгенде ақшам азайып қалады. Ал бұл компаниямен Еуропаға саяхаттауға шыққан сәтте лайнер ішінде керемет демалып жүріп, табыс таптым. Өйткені мені интернеттен көрген адамдар қызығушылық танытып, лайнермен саяхаттауға тубеуел етті. Осылайша саяхаттауымның алғашқы лайнерде отырып 350 долларға беріп ақша таптым. Тіпті Еуропаға теңіз аралып келумен қатар, ай сайын жалақы алып отырамын, – дейді жинағаны Э.Әбдінбекқызы.

Саяхатшының сөзіне сүйенсек, осы компания арқылы бес табыс көзін табуға болады. Олар: дәл қазіргі сәтте, апта сайын, ай сайын, апта сайын екі табыс және ай сайынғы үлкен жалаңдық бонустар болып бөлінеді екен. Сондай-ақ элиталық клуб үшін круиздік доллар түсінігі маңызды саналады. Бұл дегеніміз, саяхатшы сапған 100 доллар мен компания тарапынан берілетін 100 доллардың қосындысы. Осы круиздік долларға саяхатшылар круиз билетін сатып ала алады, яғни ақшаны ай сайын жинақтап, оны екі есеппен, 60 пайыздық жеңілдікпен ел көріп қайту мүмкіндігі қарастырылған.

Бір екіншісі, пандемия кезінде саяхатшылардың круизге шығу мүмкіндігі болмаған, себебі белгілі. Коронавирус инфекциясы әсерінен барлық мемлекеттің шекарасы жабылды. Бірақ компания жұмысын бір сәтке болсын тоқтатпаған, саяхатшылар да мүмкіндігінше ай сайын төлем жасаған. Соның нәтижесінде эпидемиологиялық жағдай жеңілдеген тұста олар қайта саяхаттауға аттанбақшы. Осы жерде «су арқылы саяхаттаудың кемшілігі қандай?» деген заңды сауап туындайды.

– Компанияның немесе лайнердің айтарлықтай кемшілігі жоқ. Саяхатшылар үшін барлық жағдай жасалған. Бірақ кейде компания мүшелеріне сәл көңілсіз болмай қалады. Себебі олар шымдамсыздық танытып, ай сайын 42500 теңге төлем жасайды да, бізге реніш білдіреді. Шетелде адамдар алаңын-ала жоспар құрып, қаржысын саяхаттауға жинақтап отырады. Ал біздің елде мұндай жүйе қалыптаспаған. Біздің басты кемшілік те осы, – дейді Э.Әбдиева.

АЛТЫН САНДЫҚ

Міс щеткасыжық қылы

Әзиз НЕСИН

Нағашымды көрсем, жың көргендей боламын! Ол – битін сығып қанып жалайтынның нағыз өзі. Жасы жетпіске тақанығанда оған осы бір кесел жабысып жақсы болды, әйтпесе оның шылықтан бай екенін өсте біле алмайтын едік. Басқа туыстарымыз сияқты ол да етпен-сеппен күнеліп жүрген шығар дейтініз. Қалай ағылды, солай ақшасы атнөпір болды да кетті. Жаны тым-ақ төтті екен!.. Бәрімізді ақмақ қылып алдап көргенге біз қатты ашыдық.

Кесел оның ішкен жабысты. Дәп қай жерінен екені беймәлім. «Қай жерің ауырды?» десең, – күық тұсын сипалайды. Дәрігерлер не кесел екенін біле алмай дағдарысты. Мен медицина бала кезімнен-ақ сенбеймін. Астрономдар, мысалы, бізден пәлен миллиард километр қашықтығы жүздіздердің қайда, қалай тұрғанын білмей берді, ал дәрігерлер жерде, өзінің жанында жүрген нағашымның ауруын айыра алмайды! Осындай кейін оғл медицина ғылымына не дәу?

– Меніңше, – деді нағашым, – менің ішімде он шақты ит пен мысық бар секілді. Егер сол малшұқтарды бір қашыққа салып, аузын бұрып қорсаң, бірін бірі жүздей өткізеді. Менің ішімде де тура сондай бірдеңе бол жатыр.

Өрне, нағашымның құрсағында қымыз ит те жоқ мысық та жоқ. Ол жас кезінен өле оқуға, аспандағыл әсерленп сөйлеуге үйір болған көрнеді. Егер оның іші толған ит пен мысық болса, онда халі өлдекейде жеміл болар еді. Қыңғыбас хайуандарды қиналмай-ақ қырпып салатын қала әкімшілігінің бай текірібісің дереу қолдар едік те, нағашым уа пірліген жұдырықтай етті жұқтырып жіберіп, байғысты бейнеттен құтқар едік.

Өзінің қай жері қалай ауырғанын білмей қиунапатындар онша аз емес. Яғни ондайда дәлелді сөзді дәрігерлер айтуға тиіс. Бірақ менің нағашым да сау сиырдың жауасы емес.

– Міне, мына екеуіңіз тура ортасы ауырды, – деді ол, бір қолымен құйымшын, екінші қолымен күық тұсын басп.

Аман не, дәрігерлер сонда да ауруын таба алмады. Қапада нағашым көрінбеген дәрігер қалмады. Қыруар ақша жегле ұшты. Нағашымды ауырып өлеп шыққан бір таньсымыз өзін емдеп жазған профессор бар екенін айтп, жөн сілтеді. Нағашымды дереу сол әуегіле алып бардық. Ол шалды қарап жібереді да:

– Асқазаныңа жара шыққан, – деді.

Қуғаннан төбеміс көкке жете жаздады. Дым біле алмай, дүңкесі құрығанын жақсы той, – дедік те сол профессордың үніне тарттық.

Мен мектепте анатомиядан біраз мағлұмат алғанымды аңғардым.

– Нағашымның сырқаты қуығы мен құйымшынның

екі арасында. Ал сіз асқазан жарасы дейсіз. Асқазан өлдекейде жоғары жатыр, – дедім.

Профессор ұпайын жібермеді.

– Сөзіңіздің жаны бар, – деді ол. – Бірақ нағашымның асқазаны сүмсірейт төмен түсіп кетті, сіз менегендеңдейтін дереу үш сантиметр төмен тұр. Операция жасау керек! Жаны құрығын ұшында жүрген нағашым келісе кетті. Бірақ операцияның пайдасынан бұрын зияны тиі. Операция сөстасының айтуына қарағанда, асқазанда ешқандай жара жоқ көрінеді.

Профессор:

– Бү құмырды мыңдаған асқазанды алып-салсам да, дәл мынадай сап-сау ғаламат асқазанды көрген емеспін! Мынау тіпті қара тасты да қорықар! – деп тандаңныпты.

Солай дей тұра, алған ақыны ақтау үшін, ол нағашымның асқазаның дәл жартысын кесіп алып тастапты.

Профессорға жәрдемші дәрігер:

– Жарасы жоқ бола тұра жартысын неге кесесің? Сап-сау той! – деп қарсылық білдірген.

– Асқазан – қауіпті мүше, – деді профессор бір жаңалықты жария еткен лекторша желпіліп.

– Бұған жара қауір шықса да, кейін шығады. Мың өседі, бірің алып тастау арқылы біз келешекте жара шығу қауірін де екі есе азайтық.

Сөйтіп нағашым бұда-буымен асыққан жоқ емес, асқазаның төң жартысынан да айырды. Ал денсаулығы нашарлай түсті.

Енді біреу бізге атақты бір дәрігер айтты.

– Ол нағыз сикырші! Өлгенге бір төулік тола қолмаған кісіні тіріліп жібереді, – деді.

Тірітпес тірілтер. Нағашымды қарап жіберді да: – Бүйрегі. Операция қажет! – деді.

Шалекен екінші рет сойылды. Нағашымның бүйрегіне түірдей де анау жогын көрген хирург қалай тат қалды десеңізші! Өзі сап-сау, өзі ете мықты өкі бүйрек бір кісіге тұын артық дәулет болып жүр екен деп ұйғарып, біреуін алып

тастауға айналды. Жанындағы жас дәрігер:

– Егер бір бүйрегін алып тастамасақ, алдап ашамды қақыдындар деп қығылық салады. Шатақ шығара қалса: «Біз алып тастаған мүшен, міне, мынау!» деп көрсете қорық.

Саяқтық қорлық жоқ, біздің қолымызда заттай дәулет тұтыр керек, – деді. Сонсоң бүйректің біреуін бұлтың еткізіп кесті де алды.

Сөйтіп нағашым жең бір мүшесінен айрылды. Оған қоса операцияда өтіріп тастай жаздағанына атнөпір ақша төлегені бығай тұрып, ауруханының дәрігерінен бастап күметісіне дейін барлық қызметкеріне газет арқылы ағыс айтты.

Атнөпір ақша да, ағыс та далаға кетті. Нағашымның халі нашарлай түсті. Тағы бір таньсымыз: Мен он алты рет сойылдым. Ішкі мүшелерімнің бәрін бір алып, бір салып түгел керді. Бірақ шілта табылмады. Ақырында бір дәрігер көз бол, сол емдеп жазды, – деді.

Нағашымды дереу сол мықтыға алып жөнелдік. Шалымның қандай шатқаланаға дұшар болғанын ақтарып айтып берді. Ауа жыл-жылы жымиды. – Асқазан мен бүйрегінді бөкер кескізіңіз. Сіздің ішеңізші Түйліген, – деді.

Мен де сөзе қойдым: сараң байғыс сғылп іш жүргенде ішет мүлде ширатылып, түйіліп-түйіліп қалған ғой.

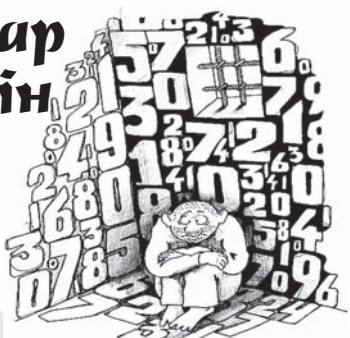
Нағашым операция столына үшкір рет жатты. Оның ішек-қарын ақтара бастаған хирург қаты абыржық, қолынан скальпельін түсіріп алды.

– Шектің көкесі мұнда ғой, – деп даурықты ол. – Дәл мынадай сап-сау ұлы-үшкір емір көрген емеспін! Мынау ма, мынау он бес кісіге мол жетеді!

Мен өзім тұған күннен бастап жаратылыстың өлділетіздігіне назарымнан Мысалы, боды алапық. Жаратылыс кейіреуді бойға жарыптай тәлітпін тастайды да, оған тиесілі бойды басқа біреуге артылып беріп қояды. Сол сияқты әлділетіздіктің

Цифрлар сөйлесін

Қазір бізде Мылжыңдықтың мөреуі үстем болып, сөздің қадірі кетіп тұр. Ойына не келсе соны жазсады, аузында не келсе соны айтады. Мұндай жағдайда біздің ұлттық мәселелерімізді байсалды түрде талқылап шешу мүлде мүмкін емес.

Біреу елдің экономикасың арттыру үшін жоғар керек дейі, екінші – күрделі қор керек дейді, үшінші – несие керек дейді. Біртұтас бағыт болмай соң жұртшылық пікірін қалыптастыру қиындайды және берекесіздік белен ала береді. Ал егер біз барлық мәселелерді цифрларға сүйені отырып ғылыми негізде шешсек, ол мәселелердің барлығы бағында-ақ реттеліп бітетін еді. Қашанда болсын істің түзіліп цифрлар шешеді.

Көне цифрлардың сыртасып байқадық.

Айталық; халқымыздың есу қарқыны жылына үш процент, ал ұлттық табысымыздың келесі қарқыны екі процент дейік. Бірақ жағдайда экономикамыз дамуы үшін экономикалық өндірістің есу қарқыны ең кемінде жеті процент болуға тиіс. Ал өндірісте еңбек етіп

жүрген және ұлттық табыстың алпыс процентін тағамнасыз екі есе бұрын шығару бұл табыстың он тоғыз процентін ғана алады. Бұдан нені білугімізге болады? Келіңіз, цифрларды сөйлетейік. Экономикалық өндірістің есу қарқынындағы жеті процентті алпысқа да, халықтың есу қарқынындағы жеті процентке көбейтеміз, төртке бөлеміз, қалдыңын он тоғыз проценттен алып, сонсоң бес процентке бөлеміз. Қаша болды? О! Бұл ойыншық емес! Енді бұрынғы процентке қосамыз, үш процентке көбейтеміз, үш жарымға бөлеміз. Сонсоң бұдан шыққан нәтижеге тоғыз жүз сексенді, яғни бағаның есу процентін қосамыз және 593561-ді (менің телефон нөмірімді) тағы қосамыз. Қаша болды? Міне, көрдің бе, алпаныңа салғандай алпайқын боп шыға келді!

салдарынан нағашымның бір өзінде бірнеше кісінің ішегі жүргенін құрды бе?! Дәрігер нағашымның кеселін таба алмақ да, құр қол қалмақса оның ішегін біраз ықшамауды жөн көрді. Онысы өкініш қана болды.

Таныстарымыз енді Анарада төңері жоқ бір дәрігер барын айтты.

– Егер ол жаса алмаса, – деді олар нағашым, – онда саған ешқандай ем қонбайды, бүтіп ітшпелі жүргенше теңізе батап, тұндырып өл!

Анарның дәрігері нағашымның арзын тындап болып күлімсіреді да:

– Соқыр шешке суық түмін, – деп тұндырды.

Нағашымның қарнын тағы қақыраты, алпада қарыған ештеңе табылған жоқ. Соқыр ішкі дегеннің күнесі қыздың жүрегін қызуға ауыстырды. Ал жарған ішті жайдан-жай тіге салу медицина әдебіне жатпайды, сондықтан соқыр шешкі салып тастады.

Келесі шешінін айрылу нағашымды күлімсіреден өткеннен де қиын түлді-ау деймін. Шалекен операциядан кейін мүлде шұңғыл қалды.

Келесі екі күні нағашым дәрігерлердің бәрне бәрне берді. Орқарьсының емінен, операциясынан кейін оншамай құлдырай берді. Соншамай дәрігерлерге жеткізіп ағашаны қара қана қанаған. Ақшаны қолдан жасасам да, мен өле-өлгенімше жетерліктей етіп тіпті де жинай алмаған болар едім.

Нағашымның еңбейі өрмешіні торықтай болды. Жүп мүше атаулы бір-бір сынырынан айрылды. Ықшамауда келгені – ықшамадалды, келмегені – мүлде алының тасталды. Кеселге тап болсаң, дәл нағашым алысы кісіграмм еді. Артық мүшелері ғайып болған соң салмақ көрсеткіші құлдырап барып-барып отыраға тоқтады.

Нағашым жазылмайтын сезіп, ұқырғасыз түсіп кеткен кезде өлдік оған тағы бір білдірді барын айтты. Үмітіс – сөйткен демені емес пе, нағашым сонын үмітін аржалап соған тартты.

Дәрігер нағашымның егднен әрзе эполесын тындап болып, ащы мысырдың мырс етіп:

– Сөйлерің қалаған мүшелеріңе жаңашым ашды. Сіздің кесіліңіз – көмекей бөзінде – деді.

– Ғафу етіңіз, – дедім мен, медицинадан хабарсыз меңсүйік болсаң да нағашымның ауруы күң пен құйымшынның екі арасында екенін айтқым келеді. Оған көмекей бөзін қаншалықты қатысы бар? – Бірақ сол көмекей бөзін – деп дәрігер мығын иікпен еткізді.

Мүңсы сғылп тастағанына әуал келмейді. Оның үстінде бұл тұсымыздың тұғырында алып тастар артық мүше қалмапты. Мүмкін бар пале осы көмекей бөзде шығар, кім біледі. Мүңсы сғылп тастағанын. Егер операцияның пайдасы болмай емес, бұл он екі мүшенің жүзін зардап шегеді.

Сөйтіп сүйен сазайын тартты. Онда дәрігерден басқа ешкім пайда көрген

жөк, нағашымның бейнеті жеңілдеді. Ол денсаулық сақтау бөлімінен Түркиядағы түрі дәрігерлерді тәзімін беріп жіберді етіңді. Тамді орып көрсек, біз қаралаған екі-ақ дәрігер қалыпты. Нағашым соларды іздел шықты.

Өтугілі нағашымның түрі жүргеніне келісіп қалды.

– Сізді енді кісің дәреу болмайды! – деп жар салды ол. – Сіздің өміріңізді осыншама ұзартып келе жатқан денсаулығыңыз қандай құдіретті дегеніңізші!

– Сонда мені сырқаттан не? – деді нағашым.

Дәрігер оны қарап шықты да, сырқаттың сырын сөзгенін айтты. Оның бұйрығы болғынша нағашымның табанынан төбесін дейің бір тап тұқ қалдырылып түгел қырпылды, шашпен бірге қас та кетті.

Сонсоң дәрігер жер бетінде ұшырауы екіталы беймағлұм бітімді нағашымды көрсетіп тамашалату үшін өрпітестерін шақырып, мекісхат алып:

– Онда кейін бағары мен тізімдең ең ақырғы дәрігерге барды. Ол бақыр пәле қарбыңнан иезген өңінде түрді. Қызың қызыл келген қармай қарп аларыңа қарап бекіңнен нағашым тіпті түгіл алырды да тастады. Сөйтті де:

– Устандар мені, жібергендері! Мен ұшып жете жасадап тұрмын! – деп шырылдады.

– Ол бекі шырылдамаған екен: а-а-а-а-а-а бір күні аяқастыңнан жел пайда бола қалды да, нағашымды үрлеген шырша тіліп алып, үйдің төбесіне бір-ақ шығарды. Шалекен сөйтіп тірілік етіп жүрді: адам қалды деді де, оның бір енін ғана алып тастады.

Алпада ол операцияның дәл шипасы болған жоқ.

Нағашым жаңын жеген азатпан құтылу үшін өзін өзі өлтіріп тыныш тапқалы жүргенде тағы бір таньсымыз өзін беймағлұм сырқаттан сауықтырған бір дәрігердің жазуы бар еді.

Ол дәрігер нағашымның бастап кешкен хикаялары тындап отырып отырып, тандайын тақ еткізіп:

– Түп, өттеген-ай! Сіздің сғылптың тасталған мүшелеріңіздің өзінен жанадан бір кісі жасап алуға болар еді! – деді.

Нағашымның аяғын қарап жіберді да:

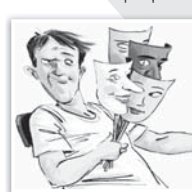
– Кеселдің түбі сүйеліңізде. Әкеліңіз, сғылп алып тасталып, – деді ол.

Байғыс нағашымның өне бойында тұрған басқа артық-ауыс ештеңе қалмаған да болса, бірақ бірақ қайтып келеді.

– О не дегеніңіз, доктор! – деп шыр ете қалдым, нағашымның тың хырыс сүйелдері орынды тұтып тұруын көзеп. – Қуық пен құйымшынның ортасындағы кеселін аяқтау сүйелдің қандай қатысы бар? – Тұла бойымыз дәтүс жаратылған ғой, – деп түсіндірді ол. – Егер сздің шынашыңыңа жарты қымыз, саусағыңа ұлағ емес, бұл он екі мүшенің жүзін зардап шегеді.

Сөйтіп сүйен сазайын тартты. Онда дәрігерден басқа ешкім пайда көрген

ӘЖІМ НЕ АЛДАЙДЫ... ЖЕЗДЕМ НЕ АЛДАЙДЫ...

БҮГІНГІ КҮЛКІ

КӨБЕГЕННІң Нұрланы

Сөзір айының бірі жақындыды дегенше Айдар жездемі тыным болмайды. Қуылымнан, құтырылып шыға келеді. Оның өкі себепі бар. Біріншісі, сәуірдің бірі – тұған күні, екінші себепі өз айтудан жалаңқан емес.

– Алдар көкс – менің түп бабам. Атым да ұқсайды, затым да ұқсайды, – деп, көпіретінін қартерсің. Жеті атасың ерден тарқатып, басың Алдар көксеге апарып тіреді. Сөйтсе-дағы болмағанды болсауып, болған оқиғаны асырып, өтірікті шындай, өйлеп қызды етіп баяндап, жұртты күлкіге қарақ қылып жүрген.

Был да бірденені бықысып, соғып отырыңның үстінен түстім. Өтірік айтқан сайын жаңы кіріп, бетіне қаны теуіп, бұрың беті бозғылт түске айналып, шырғайлап шыға келеді. Құды өкілер сияқты еп алдында өтірік есел беріп тұрғандай көкі тынатыды.

Өкім демекші, өткенде біздің ауылдың өкімінін есебін ұяқтықп қалмай тындаған жан болса біледі, өй, беті бұлқ етпеді-ау жарықтықтың. Оның үстінде был қаратқын салып тұрғандай оңтай қытығын қарасайың. Оларға күнде 1 сәуір сияқты, халыққа басын шұлықты қойың-е еп, соғып тұр. Бір жағынан ол да дұрыс сияқты, өкіміңіз сөзінен кейін өмірге деген құштарлығың артады. Проблеманың езі ұялып, төскіктен соғылап тұрғандай, жан-жань жақпалып, жайпап кеткендей, базардың бағасы

Жалғасы. Басы 1 бетте

– Денсаулыққа қандай уақытта жүргірген пайдалырақ, таңертең бе, әлде кешке ме?

– Спорттың қандай түрімен шұғылдансаңыз да ең дұрысы, таңғы уақыт. Қаншалықты ерте болса, соншалықты пайдалы болады. Себебі таңда ауа таза. Егер жүгірумен шұғылдансаңыз: таңертең адамда ең төменгі пульс болғандықтан жүгіру де қиына соқпайды. Ал кешкі жаттығуларда, біріншіден, адамда ең жоғарғы пульс болады, ауа лас және ең бастысы – кешке кедергілер өте көп. Достарыңыз немесе әріптестеріңіз ойынсызды бөліп жіберуі мүмкін. Үлкен қалаларда кептеліс те кедергі тудырады. Сондықтан таңғы уақытта жүргірген абзалырақ.

– Жүгіруді жаңа бастағандарың көбі тез шаршап қалады. Осы орайда қалай дұрыс тыныс алу керекін айтып өтіңізші?

– Ұзақ жүгірудің және шаршап қалмаудың өзіндік тактикасы бар. Мұны алғашында мен

де білмейтінмін. Белгілі марафоншы Андрей Куновтан көп кеңес алдым. Жалпы ұзақ қашықта жүгірсек, асықпау қажет. Бауы баппен жүргірген абзал. Нағыз марафоншы 30 шақырымнан кейін белгілі болады. Сондай-ақ тыныс алу да маңызды. Жалпы тыныс алуға көптеген фактор әсер етуі мүмкін. Қандай пульсте, қандай қашықта, қандай жылдамдық жүгіріп жатқаныңызға байланысты. Егер адам арнайы жүгіру техникасын дұрыс орындаса, тыныс алу да соған қарай ыңғайланады. Мысалы 3X3 демалу: үш қадам тыныс алып, келесі үш қадамда тынысты қайта шығару керек. Және тыныс ешкімге естілмеуі қажет, тіпті өзінше де. Бұл өте маңызды. Жүгірумен тұрақты айналысатын адамдардың тыныс алғаны мүлде естілмейді. Еңтіліп қалмас үшін бөліп-бөліп дем алу қажет.

– Жүгіру кезінде төп-төндікті ұстаудың маңызды екенін айттыңыз. Қандай

ережелер бұзылғанда жүгіру адам өміріне қауіп төндіреді?

– Жүрек 60-70 рет соғу барысында демалады. Ал жүгіру кезінде 130 рет соқса демалып, одан ары күш ала береді. Егер 180-дік пульсте жоғарғы екпінмен жүгірсеңіз, жүрек демалып үлгермейді. Сол бағытта жүгіруді жалғастыра берсеңіз өз жүрегіңізді өзіңіз өлтіріп тынасыз. Жүрекке ауыр салмақ салатындар – жай жүрістен жүгіруге ауысып жатқан спортшылар. Олардың пульсі көбіне 220 болады. Бұл өте қауіпті. Сондықтан жүрекке ауыр салмақ салуға болмайды.

– Соңғы сауал. Туған жерде марафон өткізу ойда жоқ па?

– Туған жерде ұйымдастыру ойда бар. Елімізде марафон өтетін қалалар санын көбейту қажет. Жалпы өткізу үшін әрине демеушілер керек. Сыр өңірінде жоғары деңгейде өткізу үшін алдымен Еуропаға барып, сол жақтан жақсы тәжірибе жинақтап келуім қажет.

Сейіл ҚОЖАТАЙ, марафоншы:

ЖҮГІРУ – ЕҢ ЖАҚСЫ СПОРТ

ҚҰРАМАДАҒЫ РЕКОРД

ҚАЗАҚСТАН

ҚҰРАМАДА

ЕҢ КӨП ОЙЫН ӨТКІЗГЕНДЕР:

САМАТ СМАҚОВ	РУСЛАН БАЛТИЕВ	НҮРБОЛ ЖҰМАСҚАЛИЕВ	АНДРЕЙ КАРПОВИЧ	ЮРИЙ ЛОГВИНЕНКО
76	73	58	55	53

Қазақстан құрамасының тарихы бай. Алайда Тәуелсіздік жылдарынан кейін командамыздың ойындары азайып, жарыстарға қатысуы да қиындап кеткен кездер кездесті. Ол Қазақстан футболының Азия конференциясынан Еуропа футболына ауысуымен тұспа-тұс келеді. Екі құрлықтың да жарысына қатысып, ұлттық құрама намысын тұрақты түрде қорғаған футболшылар некен-саяқ. Соның бірі – Самат Смақов. Ұлттық құрамадағы ойындарын тоқтатып, кейіннен бапкерлердің арнайы шақыртуымен қайта келген Самат құрамада 76 матч өткізіпті. Бұл – әзірге командамыздың рекорды.

Екінші орында 73 ойын өткізген Руслан Балтиев. Оның да құрамадағы ойындары Саматтікімен өте ұқсас. Кезінде капитан болды, құрамаға алға жетеледі. Азиядағы және Еуропадағы жарыстарға да қатысты. Айтпа кету керек, Руслан Балтиев сонымен қатар құрама сапында көп гол салған футболшы. Оның еншісінде 13 гол бар.

Үшінші орында – Нұрбол Жұмасқалиев. Нұрбол Қазақстан УЕФА-ға ауысқан кезден бастап құрамаға алына бастады. Содан бері 58 ойынға қатысып, 7 гол салды. Арасынан Сербия қақпасына салған голы жанкүйерлердің жадында мәңгі сақталады. Жұмасқалиев жеңісті голды салып, адуынды Сербия Алматыда

Қазақстан құрамасынан жеңіліс тапқан еді. Андрей Карпович құрама жейдесінде 55 рет алаңға шықты. Андрей артық жартылай қорғаушы функциясын атқарса да, еліміздің басты командасы сапында 3 голдың авторы атанған. Сол үш голдың бірі – тарихи гол. Қазақстан құрамасының УЕФА жалғуы астындағы алғашқы матчында соққан голы дәл осы Карповичтің еншісінде. 2004 жылы Украинаға қарсы өткен кездесуде Андрей жойқын соққыммен кездесу есебін ашты.

Юрий Логвиненко құрама сапында 53 ойын өткізген. Ол өзінің атында тұрған 4 ойыншыны әлі де қуып жетугі мүмкін. Себебі, Юрий Логвиненко әлі де болса құрама команданың

ойыншысы болып саналады. Ресейдің «Ротор» командасына ауысқаннан кейін жарақат алып, құрамаға шақырылмады. Алайда іріктеу ойындарының біршамасына қатысатын ойы бар. Юрийдің чех қақпасына соққан екі голы көпшіліктің есінде деп ойлаймыз. Ал жалпы айтқанда 2-3 жылдың айналасында Логвиненко құрама сапында екі көп ойын өткізген футболшы атануы әбден ықтимал.

Ал жалпы қазір футболды аяқтамаған, алайда түрлі себептермен құрамаға алынбай жүрген футболшылардың да ТОП-5 қатарына кіретін мүмкіндігі бар. Олардың ішінде Сергей Хижинченко, Бауыржан Исламхан, Дмитрий Шомко және Сергей Малыйлар бар.

ӘЧ: ІРІКТЕУ КЕЗЕҢІ СӘТсіз БАСТАЛДЫ

Футболдан 2022 жылғы әлем чемпионатына іріктеу сатысында елордада өткен Қазақстан құрамасы алғашқы ойынын әлем чемпионы Францияға қарсы өткізіп, 0-2 есебімен жеңіліп қалды.

Ойында соңғы әлем чемпионы – Франция емін-еркін қимыл көрсетті. Алғашқы минуттан шабуыл шебіне көбірек көңіл бөлді. Алаң иелері қақпасы маңында жиі бой көрсетті. Осылайша тізгінді қолға алғуға тырысты. Қазақстандықтар негізінен қорғанысқа көңіл бөліп, қарсыластар шабуылына төтеп берді. Дегенмен 19-минутта француздық шабуылшы Усман Дембеле алаң иелері қақпасынан саңылау тапты. Ал 44-минутта қазақстандық қорғаушы Сергей Малый өз қақпасына гол соғып алды.

Матчтың екінші бөлігінде француздар шабуылға көбірек көңіл бөлді. Десе де дйттеген мақсатына жете алған жоқ. Тіпті атақты футболшы Килиан Мбаппе алаң иелері қақпасына белгіленген пенальтиден мулт кетті. Оның тепкен соққысын қазақстандық қақпасы Александр Мокин кері қаптарды. Кездесуде 2:0 есебімен жеңіске жеткен Франция құрамасы төрт ұпаймен турнир кестеде көш басына шықты.

МЕРГЕНДЕР МЕРЕЙІ

Үндістанның Нью-Дели қаласында стөнд атудан Әлем кубогі кезеңінде жерлестеріміз жүлдегер атанды.

Әйелдер арасында командалық тар жаттығуынан Айжан Досмағамбетова күміс жүлдеге ие болды. Ол осы жүлдесі арқылы стөнд атудан «Қазақстан Республикасының халықаралық деңгейдегі спорт шебері» атағына қол жеткізді. Ал ерлер арасында Қазақстан Республикасының халықаралық деңгейдегі спорт шебері Максим Коломоец қола жүлдені еншіледі. Спортшылар енді мамыр айында Италияның Лонато қаласындағы халықаралық турнирдің келесі кезеңінде бақ сынайды. Оған дейін сәуір айының соңында Шымкент қаласында өтетін оқу-жаттығу жиындарына қатысады.

ЖЕРЛЕСТЕР ЖЕҢІСІ

Түркістанда волейболдан 2008-2009 жылдары дүниеге келген жасөспірімдер арасында көктемгі чемпионат өтті.

Ел чемпионатында жерлестеріміз өздерінің мықтылығын дәлелдеп, он екі команданың арасынан көш бастады. Қызылордалық волейболшылар финалда Ақтөбе командасымен кездесіп, 3:2 есебімен жеңіске жетті. Екінші орында Ақтөбе облысы волейболшылары алса, үшінші орынға Нұр-Сұлтан қаласының командасы

ие болды. Қызылордалық волейболшылар Ержігіт Айбекұлы, Мұсахан Шаптап және Сұлтан Төрехан жарыстың «Үздік ойыншылары» атанды. Волейболдан жасөспірімдер арасында облыстың аға жаттықтырушысы Болат Рысмахановтың айтуынша, пандемия салдарынан жазғы, күзгі, қысқы чемпионаттар

өткізілмеді. Осы жас ерекшелігі бойынша команда жарысқа алғашқы рет қатысып, Қазақстан жеңімпазы атанды. Енді құрама команда мамыр айында Орал қаласында өтетін Қазақстан Республикасының V Жастар спорт ойындарында бақ сынайды. Команданы жарысқа Батырқожа Бабаев пен Самат Сопбеков дайындады.

Жалғасы. Басы 1 бетте

Нәтижесінде «Ақмешіт» деп аталатын облыстық көгершіндер клубын құрдық. Мүгедектер арбасына танылғалы бері өмірге деген құштарлығымыз өшірмей, болашаққа үмітпен қарауға сенімдіміз арттыған осы келтер десеңіз артық емес, – дейді Бауыржан Тұмырзаев. Ал қала тұрғыны Достан Қадиров көкте қалықтайтын құстарды асырау денсаулыққа пайдалы дейді.

– Тазалық сүйетін көгершіндер күнделікті тіршілігін таңертең үстін тұсымымен тазалаудан бастайды. Жұптасқандары өзге жұпқа нәз салмайды. Жұбының бірі өліп қалса, тірі қалған сыңары басқамен бас қоспай жалғыз өмір сүреді. Яғни сыңарына адал болады. Денсаулыққа пайдалы тұсына келер болсақ, жұмыстан босағанда бір сәт аспанда құстарға қараңыз, мынаңыз тынығып, жүйкеңіз қалыпқа келгенін байқайсыз. Әсіресе көгершіндерді тамашалау көздің көруін арттырады. Қазір қолданыстағы барлық дүние біздің көзімізге жақын. Бұл адамның алыстағы дүниені көру қабілетін төмендетеді. Одан бөлек, көктергі құстарды қызықтаудың мойын омыртқаға жиналған тұздардың ыдырауына да септігі мол. Мойын омыртқасының жоғары-төмен қимылы – өз өршінен тыс жасайтын жаттықу. Сонымен бірге қанаттарымен ауаны қағып, айнала ұшқан көгершіндерге қарап тұрып санаң сергиді, еркіндіктің қадірін ұқандай болсаңыз, – дейді.

күйінде әкелдім. Жарты жылдан астам уақыт өтсе де, олар әлі де балапан күйінде екен. Түйеқұстың бойы күніне 1 сантиметр өседі, жалпы 3 метрге дейін барады. Түйеқұс – дүниежүзіндегі ең үлкен құс және жем талғамайтын үлгі құстарының бірегі. Қазір асыраушылығым одан әрі артты. Алдағы уақытта балапан алсам деген ниет бар. Бірақ бұл құс 3 жасқа толғанда ғана балапан береді екен. Менің құсым 11 айлық. Ал тағамына келер болсақ, бұлар әлі балапан болғандықтан, арпа, бидай, жүгері сынды әртүрлі жемнің қоспасымен қоректенеді. Өскен соң жем талғамайды, бір қызығы, жемнен гөрі шөпті көп тұтынады. Яғни жоңышқа, су береміз. Алдағы уақытта түйеқұстың санын көбейтіп кесіп оту ойда бар. Мысалы, 5 жылдық түйеқұс 130-150 келіге дейін ет береді. Қазіргі 10 айлық түйеқұстың салмағы 70 келі болады. Еті дәмді. Сондай-ақ денсаулыққа пайдалы, емдік қасиеті бар. Асқазанға жеңіл және холестерині аз. Сондықтан болар 1 келі етінің бағасы 8 мың теңге. Бұл – жақсы кәсіп. Алдағы уақытта мемлекеттік бағдарламаға қатысып, қайтарымсыз грант алғым келеді. Солай инкубатор алып, оймалдағыдай кең кетсе салып, құстарды соған жайғастырамын деген ниетім бар, – дейді қармақшылық Шарпан Оспанов.

Бөдене құстар ішінде қырауылдар тобына жатады. Бұл құс туралы Бақара сүресінде етінің дәмділігі, жамзатқа ризық болуы үшін жаратылғаны айтылған. Сондықтан болар халық бөдененің еті мен жұмыртқасының емдік қасиеті жоғары деп бағалайды.

– Бөдене – шағын құс. Оның денесінің ұзындығы 16-20 см, салмағы 80-150 грамм арасында. Бөденені бақпас бұрын оны қандай мақсатта өсіретінінзді нақтылаған жөн. Егер сіз жоғары сапалы және диеталық бөдене етін өндіргіңіз келсе, онда бөдененің калифорниялық тұқымын алу керек. Ал егер бөденені жұмыртқасы үшін өсіруді көздегеніз, онда бұл іске жапон бөденесінен артығы жоқ. Үй шаруашылығында өсірілетін анықталған.

❖ Африкалық түйеқұстың аяғы баша тұяқтары жанаурадікіне ұқсайды. Осақ құстарға мұндай жоқ. Олар әртүрлі, үлкені тұяққа ұқсас, кішісі әдекайда аз азымған. Алайда бұл жылдам жүгіруге кедергі келтірмейді. Жалпы түйеқұс – бұл күшті құс, оған тым жақын болмау керек, өйткені ол табанмен соғуы мүмкін. Сондай-ақ олар 60-70 жылға дейін өмір сүре алады.

жапон бөденесі өсіп-жетілуіне 50-60 күн өткеннен кейін-ақ жұмыртқа бере бастайды. Яғни оны өсіру арқылы тез арада жұмыртқаға кенелесіз. Мәселен, тауық әдетте 180-210 күннен кейін барып жұмыртқа береді. Екіншіден, жапон бөденесі бір жылдың ішінде

300-ге жуық жұмыртқа береді. Дәмді де адам денсаулығы үшін пайдалы. Жұмыртқаның салмағы – 10-14 грамм. Егер бөденені инкубатордан бастыратын болсаңыз, онда сізге ең дұрысы инкубатор сатып алу.

жәшіктер мен торға орналастыру керек, – дейді Жанболат Байжанов.

КЕРЕК КЕҢЕС

Асқазаны ауыратындар әсіресе асқазан шалдығандықтан бөдене

❖ Үйрек өтінде басты артықшылығы – омега-ХНУМХ май қышқылдарының болуы. Омега-3 теріні тегістейді. Үйрек өтінде D дәрумені өте жоғары, сондықтан оны қолдану кальцийді сіңіругіне, сүйектерді, бұлшықетті нығайтуға және иммунитетті жақсартуға ықпал етеді. Бұл өнімде E және B дәрумендері және минералдар бар.

жұмыртқасын жейді. Холелитиазбен ауыратындар бұл өнімді тұрақты ас мәзіріне қосу керек. Стресспен, күйзелістен шығуға көмектеседі. Бұл – егде жастағы адамдарға арналған

тамаша азық. Халық арасында кеңінен қолға үйретілген қаз бен үйректің де адам өмірінде алар орны ерекше. Ал оларды қолға бау үшін көл жағасында теру міндетті емес.

– Қаз бен үйрек – қиындыққа төзімді, табиғатқа тез бейімделіш құс қатарында. Оларды өсіру үшін алдымен орын-жай дайындау қажет. Ол үшін жерден қазып, үстіңгі қабатын жерден біршама көтеріп, төбесін топырақпен нығытап жабу керек. Қорегі туралы айтар болсақ, оларға ұсақтал тұралып пісірілген жұмыртқа, сапап, әртүрлі көк, пісірілген күрші немесе тары береміз. Екі аптаға дейін әрбір екі сағат сайын жем беру керек. Одан кейін жем беру тәулігіне бестен үш ретке дейін қысқартамыз. Бұдан кейін үйрек пен қаз балапандары қанаттанып, шамамен екі айдай өсіп-жетілген уақытта оларды жетілген құстардың қорегіне көшіреміз. Үйрек пен қаз балапанының тиімділігі сол, олар бар болғаны алғашқы 1,5-2 айда жемді қажет етеді де, кейін қалыңдыра өсіруге болады. Қаз бен үйрек балапанының есу кезеңі ең қолайлы мезгілмен тұса-тұс келеді. Себебі дәл осы уақытта олар жас, құнарлы шөптен қоректенеді алады. Қаздар мен үйректердің жұмыртқа басытын орны қараңғылау, таза, нисса, температурасы 12°С-тен төмен болмау керек. Бір ерекшелігі, қаздар мен үйрек көбіне жұмыртқа салған уақында ғана жұмыртқа басады. Бұл құстардың пайдасына тоқталсақ, Еті дәмді, ал қаздың майы денсаулыққа өте пайдалы. Адамды күйік шалғанда тырық қалмауы үшін қолданылады, – дейді Құлшайша Матаева.

ЖОЙЫЛЫП КЕТУІ МҮМКІН

Еліміздегі дуадақтар санының азаюына зорық аулау және олар тіршілік ететін табиғи ортаның тарылуы, әсіресе, тың және тыңайған жерлерді бейберекет жырту әсер еткені белгілі. Сондықтан да саны азайып және таралу аймағы тарылғандықтан дуадақ Халықаралық табиғат қорғау одағының және Қазақстанның «Қызыл кітабына» 2010 жылы тіркеліп, қатаң түрде қорғалды.

Түрлі құс баптайындармен тілдесіп, құс шаруашылығының тыныс-тіршілігімен таныстық. Жалпы қай құсы алсаң да, адам затқа берері мол. Еті дәмді, жұмыртқасы пайдалы. Сондықтан өңірде құс шаруашылығын дамытуға болады. Оған мемлекеттен де қолдау бар. Тек баптай алсаңыз болғаны.

(1-7 сәуір)

JULDYZ - JORAMAL

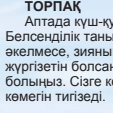
ТОҚТЫ
Орын алатын оқиғалардың барлығы сізге оң әсерін тигізеді. Сіз лауазымды тұлғалардың немесе әріптестердің көмегіне жүгіне аласыз. Олар сізге бағыт-бағдар беріп, мақсатқа жетуге көмектеседі.

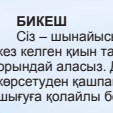
ТОРПАҚ
Аптада күш-қуатыңыз мол болмақ. Бәсеңділік таныту өз пайдасын әкелмесе, зиянын тигізбейді. Көлік жүргізетін болсаңыз, жолда абай болыңыз. Сізге көбіне нәзікқандар көп көмегін тигізеді.

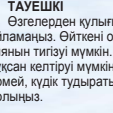
МЕРГЕН
Серіктестермен немесе басқа да кездесулер сіз үшін тиімді болмақ. Бұл кездесуге таянақты түрде дайындалсаңыз, жетістікке жетесіз. Тапсырылған жұмыстарға бей-жай қарамаңыз.

ЕГЗДЕР
Қолдан келер іспен айналысыңыз. Аспандағы айға қол созудың қажеті жоқ. Үйде ұсақ-түйек істі атқарып, қаржылық мәселені біржақты етіңіз. Үйге зат сатып алуды немесе артық ақша шашудың қажеті жоқ.

БИКЕШ
Сіз – шыншынсыз. Сондай-ақ көз келген қиын тапсырманы оңай орындай аласыз. Достарға көмек көрсетуден қашпаңыз. Апта жолға шығуға қолайлы болмақ.

ТАҮЕШКІ
Өзгелерден қулығыңызды асырмай деп ойламаңыз. Өйткені оның барлығы өзінше зиянын тигізуі мүмкін. Бұл сіздің бөделіңізге нұқсан келтіруі мүмкін. Өзгелердің ығына ермей, күдік тудыратын мәселеден аулақ болыңыз.

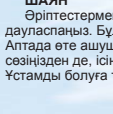
ШАЯН
Әріптестермен және достармен дауласпаңыз. Бұл жақсы емес. Аптада өте ашушаң болсаңыз, ол сөзіңізден де, ісіңізден де байқалады. Ұстамды болуға тырысыңыз.

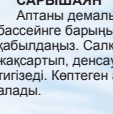
САРШАЯН
Аптаны демалысқа арнап, бассейнге барыңыз, массаж қабылданыз. Салқын су ағазыңызды жақсартып, денсаулыққа оң әсерін тигізеді. Көптеген аруудың алдын алады.

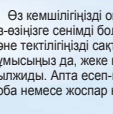
СУҚҒҮЙШ
Ұсақ-түйек тірліктің барлығын бітіресіз. Сізді біреулер алдап соқшына келеді. Майда-шүйдің барлығына мән беріңіз. Тіпті қайтарым ақшаның өзін санап алған жөн. «Сақтықта қорлық жоқ» екенін естен шығармаңыз.

БАЛЫҚТАР
Өз кемшілігіңізді ойлап бас қатырмаңыз. Өз-өзіңізге сенімді болыңыз. Әділеттілік және тектілігіңізді сақтаңыз. Сонда ғана жұмысыңыз да, жеке көбііңіз де алға қарай жылжыды. Апта есеп-қисаппен айналысып, жоба немесе жоспар құруға өте ыңғайлы.

АҚМЕШІТ
Аптада қиындықтар болмақ. Бірақ олар сізге жаңа таныстықтар әкелуі мүмкін. Денсаулыққа назар аударыңыз. Ақпарат алуға қызығуыңызды сақтаңыз. Ақпарат алуға қызығуыңызды сақтаңыз.

КҰС БАҒУДЫҢ ДӘЗЗАТЫ
Аптада қиындықтар болмақ. Бірақ олар сізге жаңа таныстықтар әкелуі мүмкін. Денсаулыққа назар аударыңыз. Ақпарат алуға қызығуыңызды сақтаңыз. Ақпарат алуға қызығуыңызды сақтаңыз.

Кезекші редактор: Г. ЖҰМАДИНОВА

АҚМЕШІТ жастары

Газет Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат және мұрағат комитетінде тіркелу алынып, №13844-Г нөмірі 26.08.2013 жылы берілген.

«Ақмешіт жастары» облыстық газеті КР СТ ИСО 9001-2009 «Сапа менеджменті жүйесі» талаптарына сәйкес сертифицирталған.

Меншік иесі: «Сыр медиа» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі

<p>БАС ДИРЕКТОР Аманжол ОҢАРАБАЕВ</p> <p>Қабылдау бөлмесі: тел/факс: 40-11-10</p> <p>БАС РЕДАКТОР Айжан АБДУЛЛАЕВА</p>	<p>Газет әр аптаның бейсенбі күні шығады. Қолжазбалар өңделіп және қайтарылмайды. Жарияланымдар газеттің түпкілікті көзқарасын білдіреді. Газет редакцияның компьютер орталығында теріліп, беттеліп «ASU баспа үйі» ЖШС шенімгерлік басқаруындағы «Сыр медиа» ЖШС баспаханасында басылады. Қызылорда қаласы, Бейбарыс Сұлтан көшесі, 4А.</p> <p>Индекс: 65425. Редакцияның мекен-жайы: 120018 Қызылорда қаласы, Бейбарыс Сұлтан көшесі, 4А</p> <p>e-mail: aqmeshit_zhastary@gmail.com Instagram: @aqmeshit_zhastary / сайт: aqmeshit_zhastary.kz</p>	<p>Таралымы: 8536 Тапсырыс №461</p>
--	--	---